

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ TEFTİŞİ PLANLAMASI VE EKONOMİSİ
BİLİM DALI

OKUL TERKİNİN EŞİĞİNDE GELECEĞİ DÜŞÜNMEK: SINIF
TEKRARI YAPAN ÖĞRENCİLERİN GELECEK EMELLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Asena TÜRK

KOCAELİ 2019

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ TEFTİŞİ PLANLAMASI VE EKONOMİSİ
BİLİM DALI

OKUL TERKİNİN EŞİĞİNDE GELECEĞİ DÜŞÜNMEK: SINIF
TEKRARI YAPAN ÖĞRENCİLERİN GELECEK EMELLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Asena TÜRK

Doç. Dr. Şöheyda GÖKTÜRK

KOCAELİ 2019

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ TEFTİŞİ PLANLAMASI VE EKONOMİSİ
BİLİM DALI

OKUL TERKİNİN EŞİĞİNDE GELECEĞİ DÜŞÜNMEK: S.....
TEKRARI YAPAN ÖĞRENCİLERİN GELECEK EMELLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Asena TÜRK

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Kararı ve No: 18.06.2018/17

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Şöheda GÖKTÜRK

Jüri Üyesi: Doç.Dr. Ferda BEYTEKİN

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Tuğba KONAKLI

KOCAELİ 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
TEŞEKKÜR	V
KISALTMALAR	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ	VII
TABLolar LİSTESİ	VIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. PROBLEM DURUMU	
1.1. PROBLEM DURUMU	2
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	5
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	5
1.4. ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI	6
1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	6
1.6. TANIMLAR	6

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	
2.1. OKUL TERKİ KAVRAMI.....	7
2.2. OKUL TERKİNİN NEDENLERİ	9
2.3. GELECEK EMELLERİ KAVRAMI	10
2.4. GELECEK EMELLERİNİN OLUŞUM SÜRECİ	12
2.5. GELECEK EMELLERİNİN BOYUTLARI.....	15
2.5.1. Mesleki Emeller	15
2.5.2. Eğitimsel Emeller	16
2.5.3. Sosyal Emeller	17
2.5.4. Kişisel Emeller	17
2.5.5. Maddi Emeller	17
2.6. GELECEK EMELLERİ VE OKUL TERKİ ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	18
2.7. DEZAVANTAJLI ÖĞRENCİLERİN GELECEK EMELLERİ	19
2.8. ÖĞRENCİLERİN GÖZÜNDE OKUL	20
2.9. REFERANS GRUPLARI.....	22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.	YÖNTEM	
3.1.	ARAŞTIRMA DESENİ	25
3.2.	PİLOT ÇALIŞMA	26
3.3.	ÇALIŞMA GRUBU	26
3.4.	VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ	27
3.5.	GEÇERLİLİK VE GÜVENİRLİK	28
3.6.	KATILIMCI İZİNİ VE ARAŞTIRMA ETİĞİ	29

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.	BULGULAR	
4.1.	GELECEK EMELLERİ	32
4.1.1.	Mesleki Emeller	32
4.1.2.	Eğitimsel Emeller	35
4.1.3.	Sosyal Emeller	36
4.1.4.	Kişisel Emeller	36
4.1.5.	Maddi Emeller	37
4.2.	OKUL ALGISI	37
4.2.1.	Olumlu Algılar	38
4.2.1.1.	Bilgi Yeri Olarak Okul	38
4.2.1.2.	Yön Verici Olarak Okul	39
4.2.1.3.	Ev Özelliği ile Okul	39
4.2.1.4.	Sosyal Yönüyle Okul	40
4.2.2.	Olumsuz Algılar	41
4.2.2.1.	Hapishane Olarak Okul	41
4.2.2.2.	Okulun Anlamsızlığı	42
4.2.2.3.	Sıkıcı Bir Yer Olarak Okul	42
4.3.	REFERANS GRUPLARI	43
4.3.1.	Yakın Çevre	43
4.3.2.	Eğitmciler	44
4.3.3.	Akranlar	45
4.3.4.	Kıyaslanma	45
	SONUÇ VE ÖNERİLER	47
	KAYNAKÇA	55
	ÖZGEÇMİŞ	65

ÖZET

Lise kademesine rastlayan gençlik çağı, bireyin geleceği ile en çok ilgilendiği dönemdir. Bu dönemde bireylerin sahip olduğu emeller onların meslek seçimlerini ve başarılarını etkilemektedir (Şirin, 2004). Ülkemizde devamsızlık ve sınıfta kalma en çok meslek liseleri 9. Sınıfta görülürken (%30), okul terki %32 oranına ulaşmıştır (ERG, 2018). Bu durum bize meslek lisesi öğrencilerinin büyük bir çoğunluğunun geleceğe dair emellerinde okulun önemli bir yer tutmadığını söylemektedir. Bu araştırmanın amacı okul terkine yaklaşmış dezavantajlı çevreden gelen öğrencilerin gelecek emellerinin saptanmasıdır.

Yapılan araştırma nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni ile tasarlanmıştır. Çalışma grubunu Kocaeli ilindeki toplam 4 meslek lisesinde sınıf tekrarı yapmış olup dönem içinde en az üç derste başarısız olan 9. Sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Veriler, 100 öğrenci ile yapılan odak grup görüşmeleri ile toplanmış ve içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizi sonucunda “gelecek emelleri”, “okul algısı”, “referans grupları” olarak üç ana tema elde edilmiştir. Gelecek emelleri temasında mesleki, eğitimsel, kişisel, sosyal ve maddi emeller yer alırken “okul algısı” temasında olumlu ve olumsuz algılar kategorileri bulunmaktadır. Son olarak “referans grupları” temasında yakın çevre, eğitimciler, akranlar ve kıyaslanma olarak dört kategori yer almaktadır.

Anahtar kelimeler: Okul Terki, Gelecek Emelleri, Meslek Lisesi

ABSTRACT

The age of the youth, who has high school level, is the period when the individual is most interested in his future. The aspirations of individuals in this period affect their career choices and achievements (Şirin, 2004). In our country, absenteeism and classroom stay were the highest number of vocational high schools in the 9th grade (30%) and the school drop reached 32% (ERG, 2018). This data tells us that the majority of vocational high school students do not perceive schools as important for their future. The aim of this study is to determine the future aspirations of the disadvantaged students standing at the edge of school drop out.

The research is designed with a case study pattern of qualitative research designs. The working group of the study is composed of 100 students selected from 4 vocational high schools in Gebze district of Kocaeli province, who had a history of repeating in 9th grade or failed at least three classes. Data were collected by focus group interviews and analyzed by content analysis method. As a result of content analysis, three main themes were obtained as “future aspirations “ ” school perceptions” and ”reference groups” . While there are vocational, educational, personal, social and wealth aspirations within the future aspirations theme, it was revealed that there are positive and negative perceptions about schools in school perceptions theme. Finally, reference groups theme contains four categories as relatives, educators, peers and comparison.

Keywords: School Drop Out, Future Aspirations, Vocational High Schools

TEŞEKKÜR

Çalışmam boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren Hocam Doç. Dr. Şöheyda Göktürk'e ve manevi desteğiyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan değerli aileme teőekkürü bir borç bilirim.



KISALTMALAR

ERG: Eğitim Reformu Girişimi

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

ASCA: Amerika Okul Rehberlik Birliği



ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Gelecek Emellerinin Bileşenleri 13



TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Okullara ve Cinsiyete Göre Dağılımı	27
Tablo 2: Tema, Kategori ve Alt-kategoriler	31



GİRİŞ

Ekonomik rekabet ortamında devletlerin ayakta kalabilmesi için elindeki insan kaynağını verimli şekilde kullanması gerekmektedir ve bu durum eğitime yatırımı gerektirir (Rose & Baird, 2013). Her bireyin eğitim alıp piyasaya işgücü olarak kazandırılması için ciddi yatırımlar söz konusudur. Bu açıdan, bireyin eğitimini yarıda kesip okulu terk etmesi devleti hem ekonomik anlamda hem de sosyal anlamda zarara uğratar. Okul terki ile öğrencilerin geleceklere ile ilgili emelleri arasında güçlü bir bağlantı olduğu birçok araştırmada ifade edilmiştir (Ramos & Sanchez, 1995; St-Hilaire, 2002). Ayrıca emellerin oluşumunu olumsuz yönde etkileyen unsurların aynı zamanda okul terkine de zemin hazırladığı düşünülmektedir.

Sosyal hareketliliği artırmak için öncelikle öğrencilerin gelecek emellerinin yüksek olması gerekmekte, bu anlamda da öğrencilere yüksek emellere sahip olmaları noktasında umut verilmesi önem teşkil etmektedir (Rose & Baird, 2013). Yani öğrencilerin emellerini dolayısıyla başarılarını arttırmada hem politika yapıcılara, hem sosyal çevreye hem de eğitimcilere iş düşmektedir denilebilir. Dolayısıyla meslek lisesinde okuyan öğrencilerin gelecek emellerinin ne olduğu ve eğitimcilerin, sosyal çevrenin bu emellerin oluşum sürecine etkileri konusunda yapılan çalışmanın alan yazına ve uygulayıcılara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Bu amaç doğrultusunda araştırmanın birinci bölümünde problem durumu tanımlanmış, araştırmanın amacı, önemi, sayıltıları, sınırlılıkları ortaya konulmuş ve araştırmadaki önemli kavramların tanımları yapılmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünde okul terki, gelecek emelleri, Türkiye’de meslek liselerinde okul terki ve öğrenciler için gelecek emellerine ulaşma konusunda okulun ne ifade ettiği kavramlarına alan yazın ışığında değinilerek araştırmanın kavramsal çerçevesi çizilmiştir. Üçüncü bölümde ise araştırmanın deseni, çalışma grubu, araştırmada kullanılan veri toplama aracı ortaya konulmuş, araştırmanın verilerinin nasıl toplandığına ve analiz edildiğine değinilmiştir. Araştırmanın son bölümü olan dördüncü bölümde ise ulaşılan bulgular alan yazın ışığında sunulmuştur

BİRİNCİ BÖLÜM

1. PROBLEM DURUMU

Bu bölümde araştırmanın problemi, amaçları, önemi, sayıtlar, sınırlılıkları ve araştırmada geçen tanımlara yer verilmiştir

1.1. PROBLEM DURUMU

2018 yılında mesleki ve teknik eğitim kurumlarına gerçekleşen ödenek 9 milyar TL dir. Bu durum MEB çatısı altındaki Temel Eğitim kurumlarından sonra ödenek miktarı en yüksek 2. Kurumun meslek liseleri olduğunu göstermektedir (MEB 2018 Faaliyet Raporu). Nitekim tüm bu girişimlere karşılık, akademik başarısı, sosyoekonomik düzeyi düşük, merkezi sınavda nitelikli okullara(Anadolu liseleri, fen liseleri) girmeye yetecek puan alamamış öğrencilerin meslek liselerine gittikleri görülmektedir. Zaten bir takım dezavantajlarla gelen bu öğrenciler eğitim sürecinde okul terkinin eşiğine gelmektedir ya da eğitimlerine son vermektedir (Polat, 2014). Sonuç olarak okulu bırakan bireyler; a)sosyal hareketliliğin azalmasına, b)ülkenin potansiyel gelirinin azalmasına, c)sosyal yardımlar için devletin daha fazla kaynak ayırmak zorunda kalmasına, d)suç ve antisosyal davranışların artmasına e)düşük sağlık göstergelerine neden olmaktadır (Hayes ve ark., 2002).

Alan yazında göçmenlerin, azınlık gruplarının ve dezavantajlı grupların (gelir düzeyi düşük, kırsal alanda yaşama vb.) okul terki riskinin daha yüksek olduğu konusunda görüş birliği vardır (Allenworth, 2005). Cabus ve Witte'ye göre (2015), söz konusu riskin yüksek olduğu gruplar arasında meslek lisesi öğrencileri ve erkekler bulunmaktadır. Bu görüş, okul terki riskinin ekonomik boyutlarına dayanmaktadır. Geçici işlerde çalışma imkanı, erkenden iş hayatına atılıp para kazanma ve söz konusu pazarda çevre edinme olanağı, erkeklerin risk altında olmasını açıklamaktadır. Peachey(2016), lisedeki öğrencilerin gelecek emellerini yükseltmenin (raising) yanında genişletilmesinin de(broadening) önemini

vurgulamıştır. Yazar kariyer yöneticisi olduğu okulda, gelecek emellerinin genişletilmesi konusunda yapılan uygulamalardan bahsetmiştir. Bunlardan bazıları; öğrencileri değişik mesleklerden işgörenlerle buluşturma, diğer okullarla, ailelerle hatta politikacılarla bilgi alışverişinde bulunabilecekleri çevirim içi dergi oluşturma, kütüphanelerinde iş alanları/kariyer ile ilgili kitaplar bulundurma ve çok çeşitli ilgi alanlarına hitap edecek kurslar/dersler/atölyeler açma gibi etkinliklerdir. Bu sayede okulun öğrenciler için ilham yeri olmasını ve gelecek emellerinin genişleyip artması yönünde olumlu sonuçlar elde edildiğini belirtmiştir (Peachey, 2016). Bu bağlamda, Türkiye’deki meslek lisesinde okuyan öğrenciler için okulun daha anlamlı hale gelmesini sağlama amacıyla ne tür uygulamaların/politikaların oluşturulabileceği de tartışma konusu olarak önem kazanmaktadır.

Okulu terk etmeye yaklaşmış bireylerin geleceğe yönelik planlar oluşturmasının eğitime vereceği önemi arttıracakı düşünülmektedir. Gelecek emelleri motivasyon kaynağı olarak değerlendirildiğinde; Anderson’ın (2001) motivasyon yokluğunun okul bağlılığını azaltacağı ve okul terki sürecine zemin hazırlayacağı söylemi, gelecek emellerinin önemini gözler önüne sermektedir. Yazar aynı zamanda motivasyonun ve okula bağlılığın, ders dışı sportif etkinliklerle artırılabilirliğinin altını çizmektedir. Sonuç olarak, topluma faydalı bireyler yetiştirme hedefi olan okulların öğrencilerin sahip olduğu emelleri destekleme ve güçlendirme yönünde bir işleyişe sahip olması anlamlıdır.

Lise çağındaki öğrenciler içinde buldukları an yaptıkları ile gelecekte yapmak/olmak istedikleri durumlar arasında somut bir bağlantı kuramayabilirler. Öğretmenlerin öğrencilere gelecek planları ile lise müfredatı arasında bir bağ kurmaları noktasında yardımcı olmaları durumunda öğrencilerin okula olumlu yönde anlam yüklemeleri ve eğitimlerine devam etmeleri sağlanabilir (Dunn ve ark, 2004). Öğrencilerin aldıkları dersleri “faydalı” görmemesi (helpful class), okulla olan bağlarının azalmasına sebep olmaktadır. Örneğin, müfredat kapsamında aldıkları akademik hizmetin gelecekteki ile ilgisinin olmadığını düşünen öğrenciler okul terki kararına yaklaşmaktadır (Dunn ve ark, 2004). Nitekim Dunn ve arkadaşlarının yürüttüğü araştırmaya göre okulu terk etme düşüncesi olmayan öğrencilerin %80’inin, okulun kendilerini gelecekte arzu ettikleri okullara devam etme veya

planladıkları işlere girme konusunda hazırladığını düşünmektedir. Cabus ve Witte'e (2015) ait olan "*Mesleki emelleri yüksek olan öğrencilerin eğitime verdiği değer daha fazladır*" ifadesi bu noktada anlam kazanmaktadır. Ayrıca, öğrencilerin gelecek emellerinin nasıl şekillendiğinin anlaşılması, bireyler ve toplum açısından oldukça önemli olup herhangi bir mesleki, kişisel veya maddi emelin temelinde var olan eğitimsel emellerin rolünün de önemli olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda, gelecek emellerine ulaşma yolunda okul deneyimlerini anlamlı bulan öğrencilerin eğitimlerine istekle devam etme durumu şaşırtıcı bir sonuç olmayacaktır.

Bireyin gelecek emellerinin yüksek olması ve söz konusu emellere ulaşmaya yönelik uygun davranışlarda bulunması yani psikolojik potansiyelinin var olması konusunda az sayıda çalışma mevcuttur (Moffitt ve ark, 2011). Türkiye'de Oktan (2012) tarafından yapılan çalışmada umudun öğrencilerin psikolojik sağlamlığını etkilediği belirtilmiştir. Buna göre bireyin yaşamın içinde aktif şekilde var olması ve rekabetçi iş ve eğitim koşulları ile baş edebilmesi, psikolojik sağlamlık haliye ilişkilidir. Bu bağlamda öğrenciler; onaylanmaya, cesaretlendirilmeye, destekleyici çevreye, değerlere, gerçekçi beklentilere ve iyi düzenlenmiş okullara ihtiyaç duymaktadırlar. Ayrıca, öğrencilerin gelecek beklentileri ile ilgili birçok çalışma yapıldığı (Şimşek, 2012; Hıdır, 2015) ve söz konusu araştırmaların göçmen ve yoksul olan dezavantajlı gruplarla yürütüldüğü görülmüştür. Bununla birlikte farklı okul tiplerinde okuyan lise öğrencilerinin gelecek beklentileri üzerine yapılan bir araştırma da Uluçay ve arkadaşları tarafından yapılmıştır (2014). Söz konusu araştırmaların "kariyer beklentileri" boyutuna odaklandığı ayrıca beklentiden öte gelecek emelleriyle ilgili alan yazında boşluk olduğu gözlenmiştir. Ek olarak gelecek emelleriyle ilgili yapılan çalışmalarda "istek" kavramının kullanıldığı görülmüştür (Çengel, 2017). Yelin (2013), lise son sınıf öğrencileri ile yaptığı çalışmada eğitimsel isteklerinin ailenin gelir düzeyine, cinsiyete ve okulun özelliklerine göre farklılaştığını belirtmiştir. Yapılan alan yazın taramasında, gelecek emellerinin bir boyutu olan eğitimsel emellerin güncel araştırmaların konusu olduğu dikkat çekmiştir. Gelecek emellerinin tüm boyutlarının kapsamlı şekilde ele alındığı bir araştırmaya rastlanmamıştır. Gelecek emelleri konusunu nitel olarak ele alan; birey, aile, okul ve toplum ilişkilerini ortaya koymayı amaçlayan kapsamlı araştırmalara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı, okul terki riski olan meslek lisesi öğrencilerinin gelecek emellerini ve okulun bu emellere ulaşma noktasında ne anlam ifade ettiğini belirlemektir. Bu araştırmada öğrencilerin gelecekle ilgili emelleri ve mevcut emellerin oluşum sürecine etki eden faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Türkiye’de daha önce meslek lisesi öğrencilerinin gelecek emelleri ile ilgili yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmadan elde edilecek bulguların okulu terk etmeye yaklaşmış öğrenciler için okulu daha anlamlı kılma ve onların gelecek ile ilgili emellerinin zenginleştirilmesinde etkin politikalar oluşturma çabalarına katkı sağlaması araştırmanın nihai amacıdır.

Araştırmada bu amaç doğrultusunda aşağıdaki problemlere cevap aranmıştır:

1. Dezavantajlı meslek lisesi öğrencilerinin gelecek emelleri nelerdir?
2. Dezavantajlı meslek lisesi öğrencilerinin gelecek emellerinin oluşumuna etki eden faktörler nelerdir?
3. Okul, dezavantajlı meslek lisesi öğrencilerinin gelecek emellerine ulaşmaları açısından ne anlam ifade etmektedir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Gelecek emellerinin şekillenmesinde ergenlik dönemi kritik bir dönemdir. Akademik başarı, anne-baba eğitim düzeyi, akranlarla ilişkiler, eğitimcilerin tutumu, bilgi, ilgi, yetenek, maddi ve sosyokültürel kaynaklar ve değişen pazar ihtiyacı gibi sebepler öğrencilerin gelecek planlarını etkilemektedir. Okul; öğrencilerin gelecek emellerine ulaşmasında, sosyal statü kazanma, sosyal kabul edilebilirlik, meslek edinme, mutluluk gibi kazançlarda etkili bir basamak olarak kabul edilmektedir.

Okulun söz konusu işlevi bu kadar anlamlıyken okulu terk etmeye yaklaşmış bireylerin geleceğe yönelik emellerinin neler olduğunun ve okulun kendileri için ne anlam ifade ettiğinin araştırılması önemli bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin sosyal, duygusal ve akademik ihtiyaçlarının giderilmesini sağlama konusunda eğitimcilere

ve politika yapıcılara tavsiye niteliği taşıyacak sonuçların elde edilmesi ve konu ile ilgili alan yazındaki eksikliklerin giderilmesi önemli görülmektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI

- Katılımcıların açık ve samimi oldukları varsayılmıştır.
- Katılımcıların sorulan soruları anladıkları varsayılmıştır.

1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Okul terki riski ile bağdaştırılan sınıfta kalma oranlarının en yüksek olduğu kademe 9. Sınıftır. Diğer yandan, 10. Sınıfta mesleki alan eğitiminin başlaması noktasında 9. Sınıfın öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini keşfetmeleri, meslekler ile ilgili bilgi sahibi olmaları açısından kritik bir kademe olduğu düşünülmüştür. Bu sebeple araştırma 9. Sınıfa devam eden 100 öğrenci ile sınırlandırılmıştır.

1.6. TANIMLAR

Gelecek emelleri: Bireyin içinde bulunduğu anda geleceği ile ilgili kendisine en uyumlu ve en ulaşılabilir olarak belirlediği alternatifler şeklinde tanımlanmıştır.

Okul Terki: Öğrencinin kendi kararı ile ya da isteği dışında eğitim hayatını yarıda bırakması şeklinde tanımlanmıştır.

Dezavantajlı Öğrenciler: Gelir düzeyi düşük bölgelerde yaşayan, akademik başarısı düşük, okul terki riski bulunan öğrencileri kapsamaktadır.

Okul Algısı: Öğrencilerin gelecek emellerine ulaşma yolunda okulun kendileri için ne ifade ettiği şeklinde ele alınmıştır.

Referans Grupları: Öğrencilerin gelecek emellerini oluşturma sürecinde örnek aldıkları akran, anne-baba, eğitimciler ve yakın çevrelerini kapsamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, öğrencilerin birtakım nedenlerle eğitim hayatını yarıda kesmesi olarak tanımlanan okul terki kavramı, okul terki nedenleri, öğrencilerin gelecekte olmayı istedikleri yeri ve durumu tanımlayan gelecek emelleri kavramı, gelecek emellerinin oluşum süreci, gelecek emelleri ve okul terki arasındaki ilişki, dezavantajlı öğrencilerin emelleri, öğrencilerin gözünde okulun yeri ve referans grupları ile ilgili kavramlar alan yazın ışığında sunulmuştur.

2.1. OKUL TERKİ KAVRAMI

Okul, öğrenci topluluğunun ve yaşamının merkezinde yer alır. Eğitim ve öğrenme ortamı olması yanında adeta bir yaşam alanıdır. Bu alanda öğrenciler diğer öğrencilerle, öğretmenleriyle, okul yönetimiyle ve okulun diğer çalışanları ile etkileşimde bulunurlar (Erden ve Erdem, 2013). Ayrıca okullar, öğrencilerin kendileri hakkında iyi şeyler hissetmesini ve potansiyellerinin farkına varmasını sağlayacak en uygun yer olarak görülmektedir (Taylor ve ark, 2004). Bu özelliklerin yanında lise düzeyinde işgücü yetiştirme amacını da barındıran meslek okulları, öğrenciler için kendilerini hayata hazırlayan, hayallerindeki mesleklere yönelik bir basamak niteliği taşıyan kurumlardır. Ancak lise düzeyinde okul terki oranının %30 oranında olması okulların söz konusu özellikleri ne kadar taşıdığı sorusunu akıllara getirmektedir. Okul terki kavramı çoğu gelişmiş ülkede eğitim alanında yapılan çalışmaların odağı olmuştur çünkü okulu terk eden bireyin, işsizlik oranının yükselmesine neden olacağı ve yoksulluk ve suç davranışı riskinin de yüksek olduğu düşünülmektedir (Belfield ve Levin, 2007).

Okul terki kavramı ile ilişkili olan bir diğer kavram da okul tatminidir. Öğrencilerin düşük okul tatmini düzeyi, stres ve depresyon haline (Wang ve

Fredricks, 2014), devamsızlık ve okul terkine (Takakura ve ark, 2010) sebep olmaktadır. Okul tatmini düzeyindeki artış, öğrencilerin okula verdiği değerin ne olduğunu, okula verilen değerin yordayıcılarını bilmekten geçmektedir (Elmore ve Huebner, 2010).

Türkiye’de okul terki oranını düşürme ve okullaşma oranını arttırma hedefleri stratejik planlarda yer almaktadır. Meslek liselerinde okul terkini önlemeye yönelik yapılan planların bazıları şu şekildedir:

- Devamsızlığa neden olan problemlerin çözülmesine yönelik RAM tarafından okul yöneticilerine ve öğretmenlere rehberlik çalışmaları yapılacaktır.
- Öğrencilerin ve velilerin devamsızlık konusunda bilinçlendirilmesi amacıyla Aile ve Sosyal Politikalar il müdürlükleri ile iletişim kurulacak ve uzman desteği sağlanması konusunda işbirliği yapılacaktır.
- Okulların yürütmüş olduğu devamsızlığın önlenmesine ilişkin çalışmalar değerlendirilecek böylece il/ilçe genelindeki sorunlar ve eğilimler tespit edilecektir.
- Okul yöneticileri ve öğretmenlere devamsızlığın olası nedenleri ve önlenmesi konusunda seminerler düzenlenecektir.
- Ekonomik sebeplerden dolayı çalışmak zorunda kalan devamsız öğrencilere yönelik okul aile birlikleri ve yönetimle birlikte maddi destek imkanlarının oluşturulması sağlanacaktır.
- Okul çevresinde öğrencilerin eğitim-öğretim sürecinden uzaklaşmasına ve bu doğrultuda devamsızlığa yol açabilecek çeşitli mekanlara eğitim-öğretim süresince öğrencilerin erişiminin engellenmesine ilişkin olarak il ve ilçe emniyet müdürlükleri ile çalışmalar yapılacaktır.
- Okullar tarafından öğrencilerin devamsızlık nedenlerine ilişkin araştırmalar gerçekleştirilecek, devamsız öğrencilerin velileri ile iletişime geçilerek gerektiğinde ev ziyaretleri yapılacaktır.
- Okullarda devamsızlığı bulunmayan veya az olan öğrenciler takdir edilerek diğer öğrencilerin teşvik edilmesi sağlanacaktır (erişim adresi: https://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_02/23150806_mesleki_ve_teknik_ortaYYretim_kurumlarYnda_devamsYzlyYYn_azaltYlmasY.pdf)

Ek olarak ders dışı etkinlikler, sportif faaliyetler ve okul-STK-iş dünyası arasında kurulacak iş birlikleri ile öğrencilerin kendi ilgilerini keşfetmesini sağlayacak, yetenekleri doğrultusunda ilerlemenin kazandıracığı özyeterlik ve özsaygı algıları onları daha başarılı kılacak ve motivasyonlarını arttıracaktır. Bu tür müdahale programları öğrencilerde kendileri ile ilgileniliyor hissi yaratıp okula aidiyetlerini arttırırken bir yandan da kendilerinin farkına varıp itici bir güç olarak eğitim hayatlarına ve yetişkinliğe yolculukta daha sağlam adımlar ile ilerlemelerini sağlayacaktır denilmektedir (Christle ve ark, 2007). Bu yaklaşımın özünde okul terkinin anlık bir karar değil bir birikim sürecinin sonucu olduğu fikri yatmaktadır (Martin ve ark, 2002).

2.2. OKUL TERKİNİN NEDENLERİ

Okul terki sebeplerini araştıran çalışmalarda (Goux, 2014) öğrencilerin bırakma nedenleri, kişisel faktörler ve kurumsal faktörler olarak 2 başlık altında toplanmıştır. Kişisel faktörler, öğrencilerin sahip olduğu değerler, yaklaşımlar ve davranışları temel alır (Fortin, 2006). Buna göre; okula(işleyiş, kurallar vs.) uyum/uyumsuzluk, arkadaşlar ile geçinme/geçinememe durumu, öğrenmede zorluk yaşama, sahip olunan anadil/göç durumu, ırk ve etnik köken okul terkine sebep olan önemli faktörlerdir. Kurumsal faktörler ise kendi içinde ailevi faktörler (gelir durumu, eğitim seviyesi, okul süreçlerine katılım vb.(Aküzüm ve Ark., 2015), okul faktörleri (öğretmenlerin öğrencilere yaklaşımı, sınıf ve okul iklimi vb. (Taylı, 2016) ve toplumsal faktörler (mezun olduktan sonra iş bulabilme imkanı, eğitim politikaları vb.) olarak üçe ayrılmıştır (Rumberger, 2001). Türkiye’de okul terki ile ilgili yapılan araştırmalarda öğretmen davranışları (Şimşek, 2011), akranlarla geçinememe (Özer ve Ark., 2011), akademik başarısızlık (Polat, 2014), gelir durumu (Aküzüm ve Ark., 2015) ve okul iklimi (Polat, 2014) gibi durumların etkili olduğu görülmüştür.

Stearns ve Glennie (2006) 16 yaşından küçük öğrencilerin okulların uyguladığı sıfır tolerans politikası ve diğer cezalara bağlı olarak okulu bıraktığını, yaşça büyük çocukların ise iş aramak için okula devam etmediklerini ortaya koymuştur. Dezavantajlı öğrencilerin çeşitli sebeplerden ötürü etiketlenmesi kötü sonuçlar doğurmaktadır. Öğretmenleri ve akranları ile olumlu ilişkiler kuramayan çocuklar

okulu kendileri için değerli bir yer olarak görmemekte ve kendi eğitim çıktılarını sabote etmeye başlamaktadır. Ayrıca söz konusu öğrenciler başarıyı diğerlerinin yakalayacağını düşünüp, okulu başarıya ulaşmada bir yol olarak görmemekte bu da okulu bırakmaya zemin hazırlamaktadır. Bu durum bize okulu bırakmanın yanında neden öğrencilerin yükseköğretime devam etmediklerini de açıklamaktadır (Pray, 2017). Tam tersi bir durum olarak Peguero ve Bracy (2015) öğretmenleri ile pozitif ilişki içinde olan öğrencilerin okulu bırakma eğilimlerinin az olduğunu belirtmiştir. Okulu bırakma eğiliminin her zaman düşük emellerle ilişkilendirilemeyeceği, geçici okuldan ayrılmaların pozitif motivasyonel çıktılarla sonuçlanabileceği savunulmuştur (Entwisle ve ark, 2004). Horn ve Chen (1998), öğretmenlerden ve rehberlik hizmetlerinden destek gören öğrencilerin akademik başarılarının arttığını ve yükseköğretime devam etme oranlarının da destek görmeyenlere göre daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Ayrıca okul idaresi tarafından öğrencilerin akademik kapasiteleri ile uyumlu gelecek emellerine sahip olabilmeleri için düzenledikleri müdahale programlarının sonucunda okul terki oranının %25 oranında azaltıldığı da Goux ve arkadaşları (2014) tarafından ifade edilmiştir.

Son olarak, Goldschmidt ve Wang(1999), düşük notların erken okul terkinin (8.9.10. sınıflar), davranış bozukluklarının ise geç okul terkinin (10.11.12. sınıflar) göstergesi olduğunu belirtmiştir. Stearns ve Glennie ise, erken yaşta okul terklerinin sebebinin sıkı disiplin kuralları, geç yaşta okul terklerinin sebebinin ise iş hayatına atılma arzusu olduğundan bahsetmiştir (2006). Suh ve Suh (2007), düşük gelir düzeyini okul terkinin en önemli sebeplerinden biri olarak göstermiştir nitekim erken yaşta iş hayatına atılma arzusunun temelinde düşük gelir düzeyi olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte, uzaklaştırma geçmişi olan öğrencilerin okulu terk etme riskinin diğer öğrencilere göre %78 daha fazla olduğu saptanmıştır (Suh ve Suh, 2007).

2.3. GELECEK EMELLERİ KAVRAMI

Bireyin sahip olduğu gelecek emelleri, içinde bulunulan anda gelecekle ilgili en uyumlu ve en ulaşılabilir görülen alternatifler olarak tanımlanmıştır (Gottfredson, 1981). Strand ve Winston'a göre (2008), Statü Kazanımı modeli kapsamında,

eğitimsel emeller bilişsel bir durum olarak ele alınmaktadır ve genç insanları, akademik başarıyı yakalamak için mücadele etmek konusunda motive eden bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Emelleri hayallerden ve dileklerden ayıran unsur çaba, zaman ve para yatırımı gerektirmesidir. Bunun için emeller, geleceğe yönelik olmasının yanında bireyin davranışlarına itici güç kazandırması açısından yani onları motive etmesi açısından diğerlerinden farklıdır (Sherwood,1989).

Sosyal psikoloji alanında önemli çalışmaları olan Lewin'in 'Alan Teorisi', insanların davranışlarını tanımlama ve davranışlara etki eden faktörleri belirlemeye yönelik bir kuramdır. Lewin'e göre (1951), insan davranışları her zaman bir amaca hizmet eder ve geçmiş ve gelecekteki bireyin içinde bulunduğu an davranışlarını belirler. Bireyin yaşam alanı gördüğü, duyduğu, bildiği her şeyi algılama biçimi ile oluşur yani davranışları etkileyebilme ihtimali olan her şeyin toplamıdır. Yaşam alanı büyük ölçüde bireyin çevresindeki olaylar ve etkileşimde bulunduğu insanlar tarafından şekillenir. Bireyin davranışlarını/amaçlarını etkileyen önemli bir unsur, psikolojik çevredir. Psikolojik çevre, fiziksel çevreden farklı olarak kararları ve davranışları ne derece etkilediği ile kendini gösterir. Bireyin fiziksel çevresinde olup farkına varmadığı bir olgunun onun için bir önemi yoktur. Psikolojik çevre dinamik bir yapıya sahiptir, birey amacına her yaklaştığında psikolojik çevresinde de değişimler olacaktır (Öner & Gümüş, 2000). Ayrıca bir çocuğun gelişiminde farklılaşma kavramını ortaya atmıştır. Yaşam alanındaki farklılaşmalar büyümenin bir sembolüdür. Bu değişimlerin önemli bir özelliği olan gerçeklik, birey büyüdükçe hedeflerinin, emellerinin gerçeklik düzeyini algılayabilecek seviyeye ulaşır. Yani kişinin emellerine ulaşma ihtimali, emelinin ulaşılabilir düzeyde olup olmadığı düşüncesi ile doğru orantılıdır. Başarılı diye tanımlanan bireylerin kendilerine ulaşabilecekleri bir hedef koyduklarından ve hedefe ulaştıkları an yeniden ulaşabileceklerini düşündüğü daha yüksek bir hedef belirlediklerinden söz etmiştir. Bireyin gelecek emelini ulaşamaz gördüğü anda beklentiler belirlemeye başlar. Gelecek ile ilgili beklenti ve emel kavramını Boxer (2011) şu şekilde ayırmıştır; emeller bireyin ne olmak istedikleri ile ilgilenirken beklentiler ne olacaklarını düşündüklerini içermektedir. Ayrıca yaptığı çalışmada, emellerin beklentilerden çok daha yüksek çıktığını ve aradaki bu farkın azaltılması gerektiğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, emellerinin düşürülmesi yerine beklentilerinin ve akademik-yeterlik algılarının artırılması gerektiğini belirtmektedir.

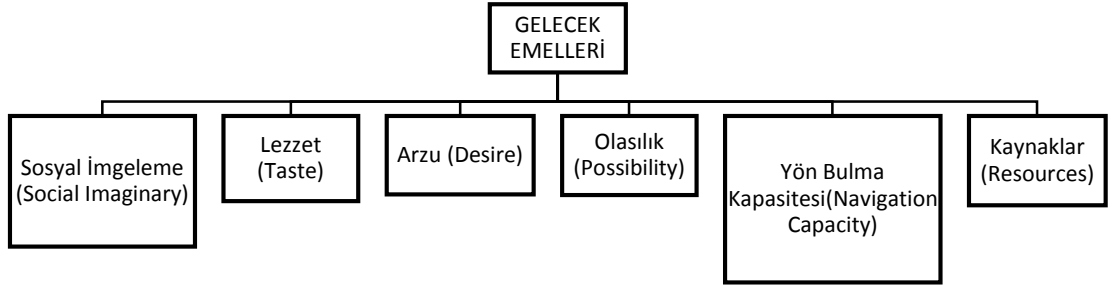
2.4. GELECEK EMELLERİNİN OLUŞUM SÜRECİ

Alan yazında gelecek ile ilgili emellerin derinlemesine incelendiği gözlenmiştir. Payne (2003), 3 yaklaşımla emelleri incelemiştir. Yapısal yaklaşıma göre; çevresel, kurumsal ve kültürel faktörler emelleri etkiler. Rasyonel yaklaşım, bireyin kar-zarar analizi yaptığı ve riskleri göz önüne aldığı düşüncesine dayanmaktadır fakat değişen pazar ihtiyaçlarının ve eğitimsel modellerin bireyin emellerini oluşturma sürecini zorlaştırdığı belirtilmektedir. Son olarak pragmatik yaklaşıma göre de hem çevresel faktörler hem de bireyin kendi yaptığı analizlerin bir birleşimi olarak emeller oluşturulmaktadır. Oyserman (2004), bireylerin ‘mümkün olan kendileri’ (possible selves) ile gelecek planı kurduklarını söylemektedir. Bireyler kendileri ile ilgili okulda başarısız ve işsiz veya okulda başarılı ve meslek sahibi olarak iki şekilde algı yaratabilmektedir. Ona göre, istenilen benliklerine yaklaşım korkulan benliklerinden uzaklaşan ve gelecekte olmak istediği yere varmak için neler yapması gerektiğini düşünen bireylerin emelleri daha yüksektir ve emellere ulaşma sürecinde daha çok başarı gösterir. Chowdry (2009), gelecek emellerine etki eden ailesel özelliklerden bahsetmiş ve ailenin gelir düzeyine bağlı olarak eğitim seviyeleri ve eğitimsel desteğinin de önemli faktörler olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte yaşanılan yerin de gelecekle ilgili emelleri etkilediği görülmüştür. Şehirden uzak yaşayan, sanayiden ve iş sahalarından uzak kalan öğrencilerin emelleri de düşük olmaktadır (Rose & Baird 2013). Cinsiyet ve etnik köken de gelecek emellerine etki eden diğer faktörlerdir (Gutman and Schoon 2012; Strand and Winston 2008). Gottfredson (2002)’a göre, gelecek ile ilgili emeller 14 yaşından sonra daha gerçekçi bir hal almaktadır yani bireyler bu dönemde ilgi ve kabiliyetlerinin farkında varır, çevresel etki ve olanakların da değerlendirmesini yapıp gelecek emellerini oluştururlar. Avustralya’da yapılan boylamsal bir araştırmaya göre okul başarısı, okulu bitirme ve üniversiteye girme gibi emellerin gerçekleştirilmesinde doğrudan etkili iken gelir durumu, eğitim seviyesi gibi ailevi faktörler öğrencilerin emellerinin yüksek veya düşük olmasını doğrudan, emellerin gerçekleştirilmesini de dolaylı olarak etkilemiş olmaktadır (Khoo & Ainley, 2005).

İlgili alan yazında gelecek emellerine ait çeşitli modeller üretildiği görülmektedir. Örnek olarak Seller ve Gale (2011), gelecek emellerini zihinde

canlandırma kapasitesi olarak tanımlamış ve bu tanıma göre emellerin oluşturulmasında 6 önemli bileşenden bahsetmiştir (Şekil 1).

Şekil 1: Gelecek emellerinin bileşenleri.



Sosyal imgeleme bireyin diğerleri ile uyumu yakalama yönünde kolektif bir düşünce yapısını ifade eder. Toplumun kültürel ve sosyal özelliklerini göz önünde bulunduran birey kendisi için mümkün olan ve sosyal açıdan kabul edilebilir bir yer edinmeye çalışır. Lezzet ise bireyin statü sembolü olan meslekleri veya saygın üniversiteleri tercih etmesini ifade eden boyuttur. Buna göre, birey yaşam standardını yükseltmek adına “iyi” bir eğitim alıp “iyi” bir meslek edinmesi gerektiğini bilir ve bu noktada da gelecek emellerinin altında yatan eşitsizlikler ve adaletsizlikler belirmeye başlar. Arzu, mümkün olanla isteğin beraber var olması ile karşımıza çıkar. Üniversitelerin herkes için mümkün kılınması, bireylerin eğitimi arzu edeceğini garantilemez. Arzuya dönük olmayan hiçbir uygulamadan veya programdan verimli sonuç alınmaz denilmektedir (Sellar, 2013) Olasılık boyutu ise bireyin emelleri ve emellerini gerçekleştirme ihtimalinin bir karşılaştırması olarak ifade edilmektedir (Bourdieu, 1997). Bireyin sadece arzu etmesi yeterli olmayacaktır, aynı zamanda emeline ulaşabilir olması konusunda politikaların/uygulamaların var olması gerekmektedir. Yön bulma kapasitesi, emellerin gözle görülür ve ulaşılabilir nitelikte olmasının yanında emellere ulaşma yolunun “harita” gibi çizilebilir olmasını kapsamaktadır (Appadurai, 2004). Yani, dezavantajlı bireylerin gelecek emellerine ulaşma yolunda sosyokültürel/maddi kaynakların sınırlılığı çözülmesi gereken bir sorundur. Örneğin, üniversite okuyan ve bu konuda tecrübelerini paylaşacak bir akrabasının olmaması, bireyin eğitimsel hedef koymasının önünde bir engel teşkil etmektedir. Bahsedilen son boyut ise kaynaklardır. Maddi kaynakların yanı sıra

sosyal ve kültürel kaynakları da içeren bu boyutta bireyin sahip olduğu deneyimler ve vizyonun önemi vurgulanmaktadır (Parker ve ark, 2013).

Bütün bunlara ek olarak, kişinin özyeterlik algısı da gelecek planlarında önemli bir yer tutmaktadır. İnsanların eğitimsel gereklilikleri ve işe yönelik görevleri yerine getirme yönündeki özyeterlik algıları daha geniş kariyer seçeneklerini göz önünde bulundurmalarına, ilgi alanlarını genişletmelerine ve böylelikle de farklı iş seçenekleri için kendilerini eğitimsel olarak daha iyi hazırlamalarını sağlamaktadır (Bandura ve ark, 2001).

Günümüzde sınav odaklı ve esnek olmayan özellikte bir eğitim programı içerisinde öğretmenler öğrencilerin neleri yapıp neleri yapamayacaklarını teşhis edip ona göre öğrencilere yaklaşımda bulunmaktadır. Aslında yapabilecek olan çocukların da bu tutumdan dolayı zamanla yapamam düşüncesi ile başarısız olduğu düşünülmektedir. Bunun ilgili olarak, Golem etkisi kavramı da öğretmenin başarısız bulunduğu öğrenciyle ilgili düşük beklentilerinin olduğu sonucu ile övgüden çok eleştiri yöneltmesi, daha az konuşması gibi etkileri tasvir eder (Akbaba, 2003). Deveci (2014), yaptığı bir araştırmada öğrencilerin öğretmenlerinin başarılı ve başarısız öğrencilere olan tutumu arasında farklılık gözlemlediklerini belirtmiştir.

Öğrencilerin eğitimsel ve mesleki emellerini oluşturma sürecinde danışmanlık hizmeti almaları da önemlidir. ASCA(American School Counselor Association), bir danışmana düşen maksimum öğrenci sayısı 100 olmalıdır derken, Amerika’da bu oranın 700’lere kadar çıktığı belirtilmiştir (Johnson&Rochkind, 2010). Türkiye’de de MEB norm kadro yönetmeliğine göre (2014) ortaöğretimde 150, mesleki eğitim okullarında 200 öğrenciye 1 rehber öğretmen kadrosu verilmiştir. Rosenbaum (1996), yaptığı bir araştırmada rehber öğretmenlerin öğrencilerin kariyer seçimlerine yardım sürecinden kaçınmakta olduğunu, sebebinin de öğrencilere gelecekleri ile ilgili kötü şeyler söyleme sorumluluğunu istemediklerini açığa çıkarmıştır. Bu bağlamda, öğrencilerin gelecek emellerini potansiyellerini gözeterek oluşturmaları için teşvik edilmeleri, gerçekçi bir plan oluşturma dolayısıyla da “başarabilirim” duygusunu tetikleme noktasında etkin bir müdahale olacaktır denilebilir.

2.5. GELECEK EMELLERİNİN BOYUTLARI

Mevcut çalışmada Deci&Ryan(1985) tarafından geliştirilmiş öz-belirleme kuramı temel alınmıştır. Söz konusu kuramda, insanların özünde tutarlı bir benliğe sahip, gelişime açık ve engellerin üstesinden gelmek için çabalayan aktif organizmalar olduğu vurgulanmaktadır (Çankaya, 2009). Doğuştan gelen bu eğilimlerin yanında bireylerin davranışını etkileyen bir diğer unsur da içinde buldukları çevrenin özellikleridir. Çevrenin özerkliği ve destekleyici olması, bireylerin seçim duygusunu yaşamalarını, temel psikolojik ihtiyaçlarını yaşamalarını ve öznel iyi olma durumunu yakalamalarını sağlamaktadır (Deci ve Ryan, 1985). Öz-belirleme kuramında bireyin emelleri ikiye ayrılmıştır. İçsel emeller, bireyin doğası gereği var olan ihtiyaçlarını karşılamak, kişisel gelişimini sağlamak, topluma faydalı işler yapmak, çevresi ile anlamlı ilişkiler kurmak gibi öznel iyi olma durumunu sağlayacak emelleri kapsamaktadır. Dışsal emeller ise, bir ödül gibi görülen zenginlik, ün ve imaj gibi istekleri içermektedir. Bu iki kategori birbiriyle ilişkileri dolayısıyla içinden çıkılmaz bir durum olarak görülebilir. Örneğin bireyin ilgisini çeken(içsel), ayrıca çok da para kazandıracak(dışsal) bir emelinin olduğunu ifade etmesi karmaşık gözükmemektedir. Fakat bu durumun, karmaşıklığından öte, emel düzeylerini araştıran çalışmalardan sıyrılıp söz konusu iki kategoriden yola çıkılarak hazırlanmış bir model üzerinden değerlendirmenin yeni bir bakış açısı kazandıracığı düşünülmektedir (Baird ve ark., 2012).

2.5.1. Mesleki Emeller

Bireylerin gerek sosyo-kültürel yapıyı gerekse ekonomik ihtiyaçları baz alarak oluşturdukları mesleki emelleri hakkında ve özellikle cinsiyet, etnik köken, köylerde yaşam gibi etkenlerin göz önüne alındığı çeşitli araştırmalar mevcuttur (Strand ve Winston, 2008; Gutman ve Schoon, 2012; Naidoo, 2015). Mesleki emeller kapsamında kalifiye olmayan işçi, tamirci gibi mesleklerden yüksek kazanç elde edilebilecek mühendis, doktor gibi mesleklere kadar geniş bir yelpaze bulunmaktadır. İlgili alan yazında yer alan kariyer kararsızlığı kavramı, bireyin gelecek emeli oluşturma sürecinde yaşadığı veya karşılaştığı karmaşık durumlar sonucu ortaya çıkmaktadır. Bireyler ilgi ve yetenekleri ayrışmadığı için kararsızlık yaşayabilir ya da meslekleri tanımlamadaki güçlükler kararsızlık nedeni olabilir (Gati

ve Tal, 2008). Ayrıca bu konuda Sauermann (2005), bireylerin düşük özgüven ve öz yeterlik algılarına bağlı olarak mesleki hedeflerini belirlemelerinde çevrelerinden onay alma ihtiyacı hissettiğini ve onların rehberliğini etkin şekilde aradığını ifade etmiştir.

Ayrıca bahsi geçen düşük öz yeterlik algısı sonucu açığa çıkan emeller ve beklentiler arasındaki açığı irdeleyen çalışmalar da önemli sonuçlar içermektedir. Örnek olarak, bireylerin ‘ne olmak istiyorum ama aslında neyim?’ sorusuna yönelik yaşadıkları ikilemin sebeplerini merkeze alan çalışmada elde edilen sonuçlara göre; öğrencilerin mesleki emelleri ile beklentileri cinsiyete göre değişkenlik göstermekte ve okudukları okulun statüsü ve ebeveynlerin eğitim durumu beklenti ve emel açığını etkilemektedir (Hou ve Leung, 2011).

2.5.2. Eğitimsel Emeller

Gelecek emelleri kavramı Atienza’ya göre (2006) soyut dileklerden somut planlara kadar her şeyi kapsamaktadır. Bireylerin gelecek planlarına yönelik eğitim hayatında somut adımlar atması, onların akademik başarılarını doğrudan etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında, eğitimsel emellerin akademik başarı motivasyonunun katalizörü durumunda olduğu söylenebilir. Kariyer hedefleri, zenginlik ve yaşam tarzı isteklerinin toplamı eğitimsel emelleri oluşturmaktadır (Abiola, 2014). Eğitimsel emelleri etkileyen faktörler arasında kişilik özellikleri, ilgi alanları, akademik başarı ve gelir düzeyi gösterilmektedir (Hooda ve Devi, 2018). Ek olarak cinsiyet ve ailenin eğitim düzeyi de eğitimsel emellerin oluşturulmasında güçlü etkenlerdir (Shapka ve ark, 2012). Bu alanda yapılan bir çalışmada, kız öğrencilerin eğitimsel emelleri ile kariyer planları arasında bağ kurmakta güçlük çektikleri ve bu öğrencilere yönelik öğretim ve rehberlik hizmetlerinin artırılması gerektiği belirtilmiştir (McWhirter ve ark, 2000). Ayrıca kız öğrencilerle yapılan bir çalışmada eğitimsel emelleri sorulmuş ve kariyer planları ile bağlantısı analiz edilmiştir. Sonuç olarak eğitim hayatına devam etmek yerine mezun olduktan sonra hemen işe gireceklerini, çünkü kendileri okurken “diğerleri”nin çalışarak tecrübe kazandıklarını, okuyarak “vakit” kaybettiklerini ifade ettikleri görülmüştür (Nielsen, 2015). Bu açıdan bakıldığında, öğrencilerin okulu mesleki emellerine ulaşmada “vakit kaybı” olarak görmesinin eğitimsel emellerin oluşumunu da olumsuz

etkilediği söylenebilir. Ayrıca okul terkine giden süreçte etkili olan mezunların işsiz olması ve gelir durumu gibi etkenlerin hem eğitimsel hem de mesleki emelleri etkilediği görülmektedir.

2.5.3. Sosyal Emeller

Bireyler gençlik döneminde yetişkinliğe adapte olmak için değerler geliştirirler (Erikson, 1968). Bireyin sosyal emelleri arkadaşlık ilişkileri, ailelerine yardım etme ve toplumsal hayır işleri, derneklerde görev alma vb. istekleri içermektedir (Baird ve ark, 2012). Bazı yazarlara göre paylaşılan emellere sahip azınlık gruplarının ülke boyutunda tehdit oluşturabileceği savunulmaktadır (Hart, 2016). Yani sosyal emeller, aileleri veya toplumları birbirine bağladığı gibi kutuplaştırabilir. Temelde bireyler emellerini özgürlüklerinin ilanı olarak görüp içinde yaşadıkları toplum için fayda sağlayacak veya zarar verecek tutumlara sahip olabilirler. Bu noktada Hart'ın (2016) da belirttiği gibi sosyal adalet ve toplumun iyi olma haline öncelik verilmesi gerekmektedir.

2.5.4. Kişisel Emeller

z belirleme kuramına göre bireyin psikolojik iyi olma halini sağlama amacıyla oluşturduğu gelecek emelleri, mutlu ve sağlıklı yaşam, aile hayatı kurma, takdir edilme, özerklik gibi istekleri kapsamaktadır (Deci ve Ryan, 1985). Chang ve arkadaşları (2006), yaptıkları araştırmada dezavantajlı bireylerin eğitimsel ve mesleki emellerine yönelik düşük düzeyde yatırım yaptıklarını, kişisel emellerine yönelik hiçbir yatırımda bulunmadıklarını ortaya çıkarmıştır.

2.5.5. Maddi Emeller

Dışsal emellerden biri olan maddi emeller, temelinde bireyin diğerleri tarafından yargılanması fikri üzerine inşa edilir. Paraya ulaşabilme (aileden alma, yarı zamanlı iş vb.) ağı olan ergenlikte bireyler, özellikle tüketim toplumlarında, para kazanmayı ve pahalı ürünler/hizmetler satın almayı bir g göstergesi olarak görmektedirler (Roberts ve Jones, 2001). Çünkü bu tür toplumların bireylerden uyumlu sosyal ilişki kurmaları ve finansal g kazanmaları noktasında beklentisi bulunmaktadır (Kasser ve Ryan, 1995). Tüm bunların etkisi ile bireylerin erken yaşlarda "iyi yaşam" düşüncesi ile beraber para emelleri de şekillenmektedir.

Bireyin gelecek emellerini oluştururken temel aldığı değerler ve iyi olma halinin bir boyutu olarak ekonomik sosyalleşme kavramı karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik sosyalleşme bireyin kendisine, ailesine ve topluma ekonomik katkıda bulunup yetişkinliğe adım atmasıyla gerçekleşir. Bu bağlamda gelecek emelleri bireyin nasıl (mesleki emeller) sorusuyla birlikte ne kadar para kazanmayı arzuladığını da kapsamaktadır (Beutler ve ark, 2008).

2.6. GELECEK EMELLERİ VE OKUL TERKİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Okul terki ile öğrencilerin gelecekleri ile ilgili emelleri arasında güçlü bir bağlantı olduğu birçok araştırmada ifade edilmiştir (St-Hilaire, 2002). Ayrıca literatürde eğitim ve gelecek zaman algısını inceleyen çalışmalar mevcuttur (Bembenutty ve Karabenick, 2004; Phalet ve diğ. 2004). Avcı (2013) uzak geleceğe dönük olarak plan yapan öğrencilerin öğrenim hayatlarında daha motive olduklarını ve okul hayatlarında daha başarılı olduklarını belirtmiştir. Brown ve Jones (2001) ise uzak gelecek planları yapanların bugünkü davranışlarına daha fazla önem verdiklerini belirtmiştir.

Geleceğe dair inançlar, emellerden ve beklentilerden oluşur. Gelecek emelleri ve beklentileri konusunda umutlu olan bireyler akademik olarak başarı göstermekte (Arbona,2000), sağlıklı davranışlara sahip olmakta (McDade ve ark. 2011) ve hatta madde kullanımını oranı da önemli ölçüde azalmaktadır (Borowsky ve ark. 2009).

Öğrencilerin gelecek emelleri ile okulları arasında bir bağlantı kurabilmeleri ve okula bir anlam yüklemeleri, onların öğrenme süreçlerinde daha aktif olmalarını sağlayacak ve okula bağlılıklarını arttıracaktır. Bunun sonucunda okul terki oranında da düşüş görölmesinin kaçınılmaz olduğu düşünölmektedir. Yani gelecek emelleri ile okul terkinin ilişkisi aşağıdaki şekilde gösterilebilir:

Gelecek emellerinin oluşturulması → okulun emellere ulaşma konusunda anlamlı bulunması → okula bağlılığın artması → okul terki oranının azalması

Okul terki, öğrencinin sahip olabileceği en düşük düzeydeki gelecek emeli (future aspiration) olarak değerlendirilmektedir (Payne, 2003). Okul terki ile ilgili yapılan araştırmalarda öğretmen davranışları (Şimşek, 2011), akademik başarısızlık, okul iklimi (Polat, 2014), gelir durumu (Aküzüm ve ark, 2015) gibi durumların etkili olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, eğitimsel emelleri yükseltip okul terkinin önüne geçme çalışmalarındaki önceliğin, öğrencilerin gelecekleri açısından okullarına yükledikleri anlamı öğrenmek olması gerekmektedir (Payne, 2003). Bu yüzden madalyonun iki yüzü (gelecek emelleri ve okulun anlamı) mevcut çalışmanın konusu olarak önem kazanmaktadır.

2.7. DEZAVANTAJLI ÖĞRENCİLERİN GELECEK EMELLERİ

Plank ve Jordan (2001) akademik başarısı ve gelecek emelleri yüksek olan fakat öğrenimine devam edemeyen öğrenciler için ‘kayıp yetenek’(talent loss) kavramını ortaya atmıştır. Çocukların eğitime devam edememelerinin arkasında en güçlü faktör olarak gelir durumlarına işaret etmişlerdir. Bu durumun önüne geçebilmek için öğrencilere bilgi sağlama ve rehberlik etme açısından okul-aile işbirliğine dikkat çekilmiştir. Benzer bir durum olarak başarı potansiyeli fazla ancak çevresel etkenlerden (gelir durumu, olumsuz aile yaşantısı, kısıtlı çevre vb.) dolayı akademik başarısı olumsuz etkilenmiş çocukların sürekli etiketlenerek sınıfın arka sıralarına itilmesi de ‘yetenek kaybı’ olarak düşünülebilir. Bu noktada dikkatlerin yeniden emellere çevrilmesi doğru bir bakış açısı olacaktır. Çünkü dezavantajlı öğrencilerin gelecek emellerinin var olması, onları daha dirençli ve engellerle baş etme konusunda daha başarılı kılmaktadır (Griffin ve Allen, 2006). Bu bağlamda önemli olan şudur; öğrencilerin gelecek emellerini arttırıcı herhangi bir politikanın veya okul programlarındaki değişimlerin özellikle gelir durumu, cinsiyet gibi demografik özellikler gözetilerek tüm bireylere ulaştırılması müdahale uygulamalarını etkin kılacaktır (Homer ve Ryan, 2014).

Avustralya hükümetinin 2011 yılı raporuna göre gelecek emellerini etkileyen en önemli faktörler gelir düzeyi ve yaşanan yerdir (Kenway ve Hickey-Moody, 2011). Düşük gelir düzeyi ve şehirden uzak yaşamın gelecekle ilgili kurulan planları olumsuz etkilemesi, dezavantajlı bireylerin sosyal adalet kavramına ilişkin negatif

yöndeki algıları hakkında fikir vermektedir. Üniversitelere “akıllı” ve “zengin” olan kişilerin gittiğini düşünen dezavantajlı bireyler bir nevi kaderlerine razı gelmektedir (Seller ve Gale, 2011). Ek olarak, Parker ve arkadaşları (2013), meslek lisesi öğrencilerinin bilgi eksikliğine bağlı olarak gelecekları için bir hedef belirleyemediklerini ayrıca öğrencilerin çoğunlukla üniversite eğitimi gerektirmeyen mesleki emelleri olduğunu belirtmiştir. Düşük düzeyde kalifiye olmayan meslekleri seçtiklerini ve bu konuda destek/rehberlik yardımını da aile ve arkadaşlarından aldıklarını eklemiştir. Buna yönelik 2011 yılında başlattıkları ASPİRE programında, program kapsamındaki liseden mezun olan kişiler haftada bir kampüslerine davet edilip hali hazırda okuyan öğrencilere mesleki ve eğitimsel danışmanlık ve derslere katılım şeklinde destek vermeleri sağlanmıştır. Programın uygulandığı öğrenciler de başarılı olabilecek potansiyeli olan dezavantajlı gruplardan seçilmiş ve aile çalışanları(family workers) haftada bir okulda hazır bulunup ailelere yönelik bilgi/danışmanlık hizmeti sağlamıştır. Bütün bu uygulamaların sonucunda hem ailelerin hem de dezavantajlı öğrencilerin gelecekle ilgili emellerin de yükselme görülmüştür (Parker ve ark, 2013). Son olarak tüm bunlara yönelik unutulmaması gereken şudur; öğrencilerin emellerinin yükseltilmesi konusunda müdahale programları uygulansa da emel ve motivasyon tek başına yeterli olmayabilir. Öğrencinin sahip olduğu emellere ulaşma yolunu belirleyip kendisini bu yolda geliştiriyor olması ve emellerinin gerçekçilikten uzak, ulaşılamaz bir noktada olduğunu düşünmemesi önem taşımaktadır (Gorard ve See, 2012).

2.8. ÖĞRENCİLERİN GÖZÜNDE OKUL

Dezavantajlı grupların gelecek emellerini oluşturma sürecinde sahip oldukları kısıtlı imkanlar ve akademik başarı göstermedeki zorlukları, eşitsizlik konusunun merkezinde yer almaktadır (Rothstein, 2008). Yoksulluğa ve etnik kökene dayalı olarak karşılaşılan bu eşitsizlikler çoğu araştırmanın konusu olmuştur (Akos ve ark, 2007; Stewart, 2007). Okullar, söz konusu eşitsizliği gidermede etkin rol oynayan kurumlar olarak ifade edilmektedir. Okul iklimi ile dezavantajlı grupların gelecek emellerinin karşılaştırıldığı çalışmada (Jofen, 2014), olumlu ve destekleyici okul ikliminin risk altındaki öğrencilerin emellerini dolayısıyla akademik başarılarını arttırdığı belirtilmiştir. Bu bağlamda “*birey hayal etmediği şeyi başaramaz*”

ifadesinden hareketle, özellikle psikolojik danışmanlar tarafından öğrencilerin hem kendilerinin farkında olmaları hem de eğitimsel/mesleki bilgilerle donatılmalarının sağlanması gerekmektedir.

Alan yazında okulu sevmeme, okula aidiyet hissinin düşük olması durumlarının öğrencilerin gelecek emellerini olumsuz etkilediği birçok yazar tarafından belirtilmiştir (Boesel, 2001; Wang&Eccles, 2011). Ek olarak Hallinan (2008) tarafından yapılan araştırmada, öğretmenlerinin kendileri ile ilgilendiğini düşünen çocukların tam tersini düşünen çocuklara oranla okulu daha çok sevdiği görülmüştür. Okulu bırakma sebebi olarak okulu sevmemenin temelinde öğretmenlerin tutumu ve dolayısıyla emellerin düşük olması göze çarpmaktadır. Ayrıca mezun olanların iş bulamamasının da okulun öğrenci için anlamsız hale gelmesine sebep olduğu düşünüldüğünde okulun öğrenciler için ne ifade ettiği araştırmanın bir diğer sorusu olarak belirlenmiştir. Muller (2001), dezavantajlı öğrencilerin öğretmenlerin kendilerine karşı olumlu tutumlar geliştirmesi ile akademik başarılarında artış görüldüğünü ifade etmiştir. Yüner ve Özdemir (2017), 641 lise öğrencisi ile yürüttükleri çalışmada okul algısı ve okul terki eğilimi arasındaki ilişkiyi araştırmış ve okul algısının okul terki eğiliminin güçlü bir yordayıcısı olduğu sonucunu çıkarmışlardır. Bayhan ve Dalgıç (2012), okul terk nedenlerinden en güçlüsünün başarısızlık ve okulu sevmeme durumu olduğunu; Tunç (2011) ise başarısızlığa ek olarak bir an önce para kazanma isteği olduğunu belirtmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında öğrencilerin başarısızlığının gelecek emellerini olumsuz etkilediği, emelleri düşük olan öğrenciler için okulun da bir anlam ifade etmediği bir an önce hayata atılma kaygılarının/arzularının davranışa dönüştüğü yani 3 durumun birbiri ile olan ilişkisinin kuvvetli olduğu düşünülebilir.

Ders dışı etkinlikler öğrencilerin yeni ilgilerini/yeteneklerini keşfetmesine ve yeni arkadaşlıklar kurmalarına yaradığı gibi fiziksel, sosyal gelişimlerine de destek olup bilişsel becerilerinin ve liderlik becerilerinin gelişmesine katkıda bulunur. Bütün bunların sonucunda öğrenciler okullarıyla olumlu bağ kurarlar (Davalos ve ark, 1999). Ders dışı sportif ve sosyal etkinliklere katılmayan öğrencilerin %57'sinin okul terkine daha meyilli olduğu belirtilmiştir (Zill, 1995). Bazı yazarlar, bu tür etkinliklerin kabul edilebilir sosyal davranışlar kazandırdığı takdirde etkili olacağı

görüşünü savunmaktadır. Çünkü bazı etkinliklerde oluşturulan akran gruplarının kendi aralarında farklı değerlerden ve tutumlardan oluşan alt kültür yarattığını, bu da okul başarılarını ve okula olan uyumlarını olumsuz etkilediği düşünülmektedir (McElroy, 1980).

Ders dışı etkinlikler günümüzde okullarda satranç, zeka oyunları, spor etkinlikleri gibi alanlarda planlanmaktadır. Alan yazında özellikle spor etkinliklerinin öğrencileri sosyalleştirdiği, özsaygılarını artırdığı ve bunun sonucunda da okula bağlılıklarının ve eğitimsel emellerinin yükseldiği belirtilmektedir (Picou, 1978; Braddock, 1981).

2.9. REFERANS GRUPLARI

Öğrencilerin emellerinin şekillenmesinde gerçek dünyayla ilgili bilgileri kadar inançları ve algıları da belirleyicidir (Khatab, 2003). Bu inanç ve algıları besleyen kaynaklar ise özellikle akademik destek açısından kritik bir rolü olan referans gruplarının yer aldığı aile, okul ve akranlardır (Picou ve Carter, 1976). Çocukların akademik destek alabilecekleri referans grupları arasında akrabalar, öğretmen ve akran grupları ilk sıralarda yer almaktadır (Plunkett ve ark, 2008). Referans gruplarının eğitim ve iş deneyimleri de emelleri etkileyen önemli unsurlardandır (Yelin, 2013). Üniversite deneyimi olan ya da kariyer hedeflerini gerçekleştiren referans gruplarının varlığı ya da eksikliği öğrencilerin gelecekle ilgili emellerini etkileyebilmektedir (Constantine ve ark, 2007).

Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi'nde, kariyer emelleri oluşturulurken başkalarını örnek alma sürecinde iki faktörden bahsedilmektedir (Lent ve ark, 1994). Bunlar genel sosyal desteği oluşturan destek/rehberlik faktörü ve ilham kaynağı/model olma faktörüdür. İlham kaynağı olma daha çok ünlü kişileri yani yüz yüze etkileşimde bulunmadan da örnek alınabilecek kişileri temsil ederken, destek ve rehberlik daha çok eğitimcileri ve birebir iletişimde olunan yakın çevreyi temsil etmektedir.

Araştırmalar, bireyin emellerinin ve kontrol duygusunun yoksulluk sebebi ile bir anda düşüşe geçebileceğini belirtmektedir (Genicot, 2014). Bunun sonucunda düşük

düzydeki gelecek emelleri; yoksulluk döngüsünün devam etmesine, bireyin kendisine yönelik düşük ekonomik yatırımlarına ve refaktan uzak bir geleceğe zemin hazırlamaktadır (Dalton ve ark, 2015). Bu noktada bir rol model devreye girip bireyin ilham kaynağı olarak motivasyonunu ve emellerini arttırmada etkili olabilmektedir. Genellikle rol model bunu, davranışları ile ilham vererek ve kendi başarılarını başkalarının da elde edebileceğine karşısındaki bireyi inandırarak yapmaktadır (Bernard ve ark, 2014). Psikoloji alanında yapılan araştırmalarda (Stout ve ark, 2011; Dasgupta ve Asgari, 2004), diğler insanların başarı hikayelerinden oluşan video ve görsellere maruz kalan öğrencilerin gelecek emellerinin (özellikle öz yeterlik algılarının ve kariyer emellerinin) arttığı ve *klişelerle* (cinsiyet algısı vb.) daha fazla baş edebildikleri görülmüştür. Baird ve arkadaşları ise (2012), çalışmalarının örneklemini oluşturan öğrencilerin öğrenim gördüğü lisede (further education college) ebeveyn, arkadaş ve eğitimci çevreleri ile üniversiteler hakkında bol bol sohbet ettikleri ve bunun sonucunda kariyer seçeneklerinin daha gözle görünür, somut bir nitelik kazandığı belirtilmiştir. Sonuç olarak da öğrencilerin emellerine yönelik daha güçlü adımlar atmalarını sağladığı görülmüştür.

Bireylerin gelecek emellerini oluştururken ve kendi standartlarını belirlerken izledikleri bir yol da sosyal kıyaslama (social comparison) olarak belirtilmektedir (Bostan, 2018). Buna göre birey kendi iyi olma halini düşünüp gelecek emellerini belirlerken, kendisi ile yakın çevresinde bulunan kişiler arasında hayatındaki bazı önemli değişkenler hakkında (kariyer, gelir vs.) bir kıyaslama yapmaktadır ve bu kıyaslama bireyin emellerini ve mutluluk düzeyini etkilemektedir (Türkdoğan, 2010).

Ek olarak, anne-babanın beklentileri ile öğrencilerin gelecek emelleri arasında olumlu bir ilişki söz konusudur (Gorard ve See, 2012). Fakat söz konusu beklentiler ile öğrencilerin gelecek emelleri her zaman örtüşmeyebilir ve bu noktada aileler çocuklarını başkaları ile kıyaslamaya başlayabilmektedirler. Alisinanoğlu'na göre (2002), anne-babaların çocuklarını etiketleme ve akranları veya kendi gençlikleri ile kıyaslama davranışları iletişimi engellemekte ve çocuklarının kişilik gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Dünya Sağlık Örgütü de (2006), bireylerin sürekli bir başkası ile kıyaslanması, tehdit edilmesi ve korkutulması gibi davranışları *psikolojik istismar* şeklinde tanımlamaktadır.



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın deseni, araştırmanın çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin analizi ve verilerin analize uygunluğuna ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. ARAŞTIRMA DESENİ

Bu araştırmanın amacı, okul terki riski olan meslek lisesi öğrencilerinin gelecek emellerinin ne olduğunu ve okulun bu emellere ulaşma noktasında ne anlam ifade ettiğini derinlemesine incelemektir. Bu amaçla, çalışmada sosyal araştırmalarda en sık kullanılan araştırma yöntemlerinden biri olan nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir.

Bu çalışma, öğrencilerin gelecek emellerinin ne olduğunu ve okulun emellerine ulaşma noktasında ne anlam ifade ettiğini derinlemesine incelemeyi amaçladığı için nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni ile tasarlanmıştır.

Durum çalışması, araştırmacının belirli bir bağlamdaki verileri derinlemesine incelemesini sağlar. Gerçek bir durum ya da belli bir zaman içerisinde birden çok durum hakkında detaylı ve derinlemesine bilgi toplanarak bir durumun betimlemesinin yapıldığı ya da ortaya durum temalarının çıkarıldığı nitel bir çalışma (Creswell, 2016) olan durum çalışması araştırmacıya karmaşık bir olguyu kendi bağlamı içinde inceleme fırsatı verirken (Baxter ve Jack, 2008) aynı zamanda olaylar arasındaki farklılıkları analiz etmeyi ve karşılaştırma yapmayı sağlayan ampirik bir araştırmadır (Yin, 1984).

Bu desenin en önemli faydaları, araştırmacının olayı derinlemesine betimleyebilmek için sonuçtan çok olayla ilgili sürece odaklanması; bunu yaparken

olayın geçtiği doğal ortamda katılımcılarla görüşerek topladığı ilk elden verilerle değerlendirme yapması ve eğitim ve yöneticilik gibi uygulamalı alanların problem ve programlarını inceleyerek uygulama ve politikalar geliştirebilmesidir (Merriam, 2013).

3.2. PİLOT ÇALIŞMA

Alan yazın taramasını takiben araştırmacı tarafından hazırlanan odak grup görüşmesine yönelik açık uçlu soruların kapsam ve anlaşılabilirliğini tespit edebilmek amacı ile çalışma grubundaki meslek liselerinden birinde öğrenim gören beş katılımcıyla pilot çalışma yürütülmüştür. Pilot çalışmanın katılımcılarının cinsiyet açısından homojen bir yapıda olması ve her birinin okul terki riski bulunması göz önüne alınmıştır.

Görüşme soruları yöneltilen katılımcıların araştırma kapsamındaki kavramlara yükledikleri anlam incelenmiş ve sonrasında bazı kavramların anlaşılabilir olması ve güçlü bir ifadeyi temsil etmesi açısından düzenlemeler yapılmıştır.

Katılımcıların yazılı ve sözlü izni alınarak ses kayıt cihazıyla kaydedilmiş olan pilot görüşmeler, çalışmanın amacına yönelik zengin bilgiler içerdiği için analizi yapılmak üzere bilgisayar ortamında yazıya dökülmüş ve çalışma grubuna dahil edilerek araştırma sürecinde kullanılmıştır.

3.3. ÇALIŞMA GRUBU

Mevcut çalışmada, meslek liselerine odaklanılmakta, dezavantajlı bölgelerdeki meslek liselerinin okul terki ve gelecek emelleri bağını daha iyi ortaya koyacağı düşünülmektedir. Bu yaklaşımla, çalışmaya Kocaeli ilinin Gebze ilçesindeki dört meslek lisesi dahil edilmiştir. Katılımcıların seçiminde nitel araştırma yöntemlerinde sıklıkla tercih edilen amaçlı örnekleme yöntemlerinden “*maksimum çeşitlilik örnekleme*” yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem sayesinde, araştırılan olguyu çok farklı açılardan deneyimlemiş olan farklı katılımcılar çalışmaya dahil edilebilmekte

ve olgu ile ilgili daha kapsamlı ve derinlemesine bilgi edinilmesi mümkün olabilmektedir. Böylece, olgunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacak zengin bir veri elde edilebilmekte ve araştırma daha genellenebilir sonuçlar üretebilmektedir (Patton, 1987). Kocaeli'nin gelir düzeyi düşük olan ilçelerinden birinin Gebze olması sebebiyle bu bölgedeki okullar arasından seçim yapılması uygun görülmüştür. Buna yönelik olarak bölgedeki meslek liselerinin giriş başarı puanları listelenmiştir. Buna göre en yüksek puana sahip okul (A), en düşük puana sahip okul (D) ve ortalama puanlara sahip olan okullardan iki tanesi (B ve C) çalışmaya dahil edilmiştir.

Ülkemizde okul terki oranının en yüksek olduğu kademenin 9. Sınıf olması durumu göz önünde bulundurularak okul terki riski olan öğrencilere ulaşma amacı ile belirlenen dört okulda 9. Sınıfa devam eden, geçmişinde sınıf tekrarı yapmış veya en az 3 dersten başarısız olan 100 katılımcı ile çalışma yürütülmüştür.

Katılımcılar çalışmaya gönüllülük esasına dayanarak kendi istekleri doğrultusunda katılmışlardır. Her katılımcıya tüm çalışma boyunca kullanılmak üzere numaralar verilmiştir. Bu numaralar sayesinde öğrencilerin kimlikleri gizli tutulmuştur. Katılımcılara ait bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların okullara ve cinsiyete göre dağılımı.

Okullar	Görüşülen Öğrenci Sayısı		Toplam
	Kız	Erkek	
Okul A	11	21	32
Okul B	6	10	16
Okul C	7	20	27
Okul D	5	20	25
Toplam	29	71	100

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Çalışmada veriler, katılımcıların bakış açılarına, duygularına, tutumlarına ve ilgilerine dair derinlemesine ve çok boyutlu bilgi edinme (Bowling, 2002) amacı ile odak grup görüşmeleri gerçekleştirilerek toplanmıştır. Çocukluk ve arkadaşlarına göre (2011), karşılıklı etkileşim ve çağrışımlar sonucu, katılımcılar birbirlerinin

zihinlerindeki duygu ve düşünceleri tetiklerler; böylelikle de zengin bir bilgi akışı sağlanır. Görüşmeler, en fazla 10 katılımcıdan oluşan gruplar halinde yapılmıştır.

Bilgi bakımından zengin olguları derinlemesine incelemek için (Yıldırım ve Şimşek, 2016) veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Katılımcıların ifadelerinin altında yatan anlamlar çıkarılmaya çalışılmış ve analiz için referans olarak emel tanımından yola çıkılmıştır. Bu doğrultuda Baird ve arkadaşlarının (2012) oluşturduğu gelecek emelleri ile ilgili boyutlardan (Mesleki, eğitimsel, kişisel, sosyal, maddi) yararlanılmıştır (Tablo 1). Veri analizi, “araştırmacı tarafından toplanan verilerin anlamını dışarı aktarma, insanların ne söylediğini, araştırmacının ne gördüğünü ve okuduğunu birleştirme ve yorumlama sürecidir” (Merriam, 2013). Bu nedenle veriler satır satır okunarak araştırmanın amacı çerçevesinde temalara göre gruplandırılmıştır. İçerik analizi sürecinde özelden genele geçiş anlamına gelen tüme varımsal analiz kullanılır (Lichtman, 2010), diğer bir deyişle toplanan verilerin derinlemesine analiz edilmesini gerektiren bu çeşit bir çalışma sonucunda önceden belirgin olmayan temalar ve boyutlar ortaya çıkar (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

3.5. GEÇERLİLİK VE GÜVENİRLİK

Araştırmacı, veri setini önce kendisi kodladıktan sonra ortaya çıkan kod, kategori ve temaları kullanarak ilgili model üzerinde düzenlemeler yapmış ve tez danışmanı ile paylaşmıştır. Karşılıklı değerlendirmeler sonucunda kategori ve temalara son hali verilmiştir. Böylece araştırmanın güvenilirliğinin sağlanabilmesi için verilerin analizi aşamasında birden fazla kodlayıcının kullanılmasına dayanan kodlayıcılar arası görüş birliği (Creswell, 2016) stratejisi de gerçekleştirilmiştir.

Analiz sürecinde elde edilen bulgular, kapsamlı ve detaylı bir şekilde açıklanmış, bu açıklamalar katılımcıların doğrudan söylemleri ile desteklenmiştir. Böylece, araştırmanın aktarılabilirliği sağlanmaya çalışılmıştır. Nitel araştırmalar, genellenebilir bulgulara ulaşmaktan öte araştırılan olgu ile ilgili derinlemesine bilgi elde etmeyi hedefleyen çalışmalardır. Durum çalışması deseninde tasarlanan bu

araştırmada, istatistiksel genellemeden ziyade analitik genelleme (Yıldırım ve Şimşek, 2016) yapılabilecek nitelikte bulgular ortaya konmuŐtur.

3.6. KATILIMCI İZİNİ VE ARAŞTIRMA ETİŐİ

Görüşmeler sırasında araştırmacı ile katılımcı arasında iyi bir ilişki kurarak görüşmeleri sürdürebilmek için kiŐilere saygılı olmaya, iyi olmaya ve adil olmaya dikkat edilerek üç temel etik prensip (Lindorff, 2010) uygulanmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın etik standartlara uygunluğu (Moustakas, 1994) konusunda katılımcılar, araştırmanın temel amacı, araştırmacının kim olduğu, araştırma ile ilgili herhangi bir nedenle iletişime geçmek isterlerse ilgili kişilerin iletişim bilgileri (isim ve e-posta), herhangi bir aŐamada katılmaktan vazgeçmekte özgür oldukları, elde edilen bilgilerin gizliliğine önem verileceği, bilgilerin sadece bilimsel amaçlı kullanılacağı hakkında bilgilendirilmiŐlerdir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, meslek liselerinde öğrenim görmekte olan 9. Sınıf öğrencilerinin gelecek emelleri, okula yönelik algıları ve gelecek emellerinin oluşum sürecine etki eden faktörlere ilişkin elde edilen tema, kategori ve alt-kategoriler sunulmaktadır. İçerik analizi tekniğiyle çözümlenen verilerden dört tema ve bu temalara ilişkin çok sayıda kategori ve alt-kategoriler ortaya çıkmıştır. Elde edilen tema, kategori ve alt-kategorilere Tablo 2’de verilmiştir.

Katılımcıların kimliğini gizlemek amacıyla katılımcılar için numaralar belirlenmiş ve doğrudan alıntılarının sonuna bu numaralar eklenmiştir (Örnek: Ö(55)). Gizliliğin sağlanabilmesi için araştırma kapsamında görüşmelerin yapıldığı 4 okulun isimleri kullanılmayıp okullara da kodlar verilmiştir. Bu bağlamda öğrencilerin çalışma grubundaki hangi okulda öğrenim gördüğü ve o okulda araştırmaya katılan kaçınıcı kişi olduğu temel alınarak düzenleme yapılmıştır (Örnek: Okul A-14: A okulundan katılan on dördüncü katılımcı).

Tablo 2: Tema, Kategori ve Alt-kategoriler.

Temalar	Kategoriler	Alt Kategoriler
Gelecek Emelleri	Mesleki	<ul style="list-style-type: none">• İyi bir iş-ne olduğu özellikle belirtilmemiş.• Kalifiye olmayan çalışanlar, işçi, esnaf, berber, sanayi çalışanları vb.• Profesyonellik gerektiren, iyi kazançlı meslekler, doktor, öğretmen, mühendis, bilim insanı, futbolcu vb.• Kalifiye çalışanlar, memur, asker, hemşire vb.• Kendi şirketini kurma
	Eğitimsel	<ul style="list-style-type: none">• Üniversiteye devam etme• Diğer (Lise diploması alma, iyi notlar alma vb.)
	Sosyal	<ul style="list-style-type: none">• Diğer insanlara yardım etme, hayır işleri• Aile• Arkadaşlar
	Kişisel	<ul style="list-style-type: none">• Sağlıklı uzun yaşam• İmaj, ünlü olmak, diğer insanların takdirini kazanmak vb.• Yorulmamak, uzun tatiller, yurtdışında çalışmak vb.• Cinsiyete yönelik emeller.• Kendi evinin olması, bağımsızlık vb.• İş/özel hayat dengesi, emeklilik vb.• Mutlu olmak, sporda/hobide başarılı olmak, kitap yazmak, oyun başarıları vb.
	Maddi	<ul style="list-style-type: none">• Geçinecek kadar kazanmak, rahat yaşam• Büyük ev, pahalı araba alacak kadar kazanmak• Çok yüksek kazanç sağlamak, lüks yaşam
	Boş	<ul style="list-style-type: none">• Cevap Yok
Okul Algısı	Olumlu	<ul style="list-style-type: none">• Yön Verici• Bilgi Yeri• Sosyal Ortam• Ev
	Olumsuz	<ul style="list-style-type: none">• Hapishane• Sıkıcı Bir Yer• Anlamsız
Referans Grupları	Yakın Çevre	<ul style="list-style-type: none">• Tanıdıklar
	Eğitmciler	<ul style="list-style-type: none">• Spor Öğretmeni
	Akranlar	<ul style="list-style-type: none">• Olumlu• Olumsuz
	Kıyaslama	<ul style="list-style-type: none">• Örnek Gösterme• Karşılaştırma

4.1. GELECEK EMELLERİ

Araştırma sonucunda elde edilen temalardan ilki meslek lisesinde öğrenim gören öğrencilerin gelecek emelleridir. Bu bağlamda katılımcılar mesleki, eğitimsel, sosyal, kişisel ve maddi emelleri olduğundan bahsetmiştir.

4.1.1. Mesleki Emeller

Katılımcılara gelecekteki emelleri sorulduğunda büyük çoğunluğu mesleki emellerinden bahsetmiştir. İyi bir işe sahip olmak istediğini söyleyip özellikle bir meslek belirtmeyen katılımcılar tespit edilmiştir. Kalifiye olmayı gerektirmeyen işçi, sanayi çalışanı vb. meslekleri dile getiren katılımcılar şu örnek cümleleri kullanmıştır:

“Okumazsam tamirci sanayi bizi bekliyor” Ö(10).

“Kendimi gelecekte usta olarak görüyorum” Ö(13).

“ Fabrikada işçi olarak görüyorum kendimi ” Ö(50).

Gelecek emelleri ile akademik başarı arasındaki ilişki karmaşık bir yapıdadır. Çünkü emeller akademik başarının sebebi olduğu gibi sonucu da olabilir (Gutman and Akerman, 2008; Strand and Winston 2008). Alan yazında gelecek emelleri ve eğitimsel çıktılar arasındaki ilişki konusunda bir anlaşma sağlanamaması bu duruma bağlanmaktadır (Gorard ve ark, 2012). Yapılan araştırmada öğrencilerin gelecek emelleriyle ilgili verdikleri cevaplarda farklı alternatifler üretildiği gözlenmiştir.

“Eğer okursam ve kalmazsam resepsiyon görevlisi olmak istiyorum, ama okuyamayıp kalırsam spora devam edip lisansıyla bir spor salonu açıp kendim işletmek istiyorum” Ö(88).

“Okursam eğer masa başında, okumazsam eğer serbest bir meslekte görüyorum kendimi” Ö(90).

“Sınıfı geçersen Büro Yönetimi ve Sekreterlik okurum, geçemezsem de bir dükkan açarım” Ö(94).

Bu cevaplar bize daha çok emellerin akademik başarının bir sonucu olduğu izlenimini vermektedir. Strand'in 10261 öğrenci ile yürüttüğü boylamsal çalışmada da gelecek emelleri ile akademik başarı arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve emellerin akademik başarının sonucu niteliğinde olduğu belirtilmiştir (Strand, 2007).

Ek olarak örnekteki cevaplar, bize özyeterlik algısının gelecek emellerini nasıl etkilediği konusunda da fikir vermektedir. Katılımcıların okuyup okuyamama olarak belirledikleri iki alternatif durum ile ilgili ifadeler ortaya çıkmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde eğitimsel emelleri düşük olan öğrencilerin, ilgileri ve yetenekleri doğrultusunda geliştirilmesinin hayatta daha başarılı olabilecekleri düşüncesini akla getirmektedir.

Başka bir bulgu olarak, “9. Sınıf kaygısı olduğu için korkuyorum. Ama sınıfı geçersen elektrik-elektronik okumak istiyorum” Ö(56) ifadesinde görüldüğü gibi kaygı dolu bir gelecek düşüncesine sahip katılımcıların da olduğu tespit edilmiştir.

Profesyonellik gerektiren ve yüksek kazanç getiren mühendis, öğretmen, futbolcu gibi mesleklerin belirtildiği ifadeler mevcuttur:

“Milli takımda voleybolcu – voleybolu seviyorum veya anaokulu öğretmeni – çocukları seviyorum” Ö(98).

Katılımcıların çoğu kalifiye olmayı gerektiren memur, asker, hemşire gibi meslekleri gelecek emelleri olarak belirtmiştir. Memurluğun masa başı iş olarak ifade edildiği gözlenmiştir. Ayrıca bu tür mesleklere sahip olamama durumunda baba mesleğine devam etme gibi bir beklenti içinde oldukları saptanmıştır.

Gelecek emellerine yönelik baba mesleği devamı gibi ifadeler ele alındığında, öğrencilerin vizyon sahibi olma amaçlı daha farklı meslekler hakkında bilgilendirilmelerinin önem teşkil ettiği çıkarılabilir. Ek olarak umutları düşük katılımcıların emellerini ifade ederken bu durumu açıkça belirtmeleri de dikkat çekicidir. Gelecek emelleri sorusu bazı katılımcılarda beklenti cevabını da beraberinde getirmiştir.

“Hayalim hep öğretmen olmaktı, ama liseyi bitirdikten sonra araba yıkama dükkanı açacağım” Ö70.

“Masa başında ama böyle devam edersem olmaz” Ö32.

Araştırmada bir katılımcının emel ve beklenti düzeylerinin yüksek olduğu da görülmüştür:

“Anaokulu öğretmeni olmak istiyorum. Kendimi orda da görüyorum” Ö(3). Bahsedilen katılımcının okulu, geleceğini belirlemesi açısından önemli gördüğü ve öğretmen olan kuzeninin çalışmalarını çok takdir ettiği de elde edilen bulgular arasındadır.

Kendi iş yerini kurma emeline sahip katılımcılar olduğu saptanmıştır. Fakat bu katılımcılar büyük girişimler yerine kuaför, güzellik salonu, araba yıkama dükkanı gibi emellerden söz etmiştir.

“Okusam da okumasam da bar açıp onu işletmek istiyorum” Ö(85).

“Çocuk gelişimi okuyup kendi kreşimi açmak istiyorum” Ö(42).

Mesleki emellerin oluşturulmasında bireysel ilgilerin de etkili olduğuna yönelik bir katılımcı ifadesi şu şekildedir:

“Benim en çok istediğim şey işletmecilik üzerine olduğu için kendime bir kafe açmak istiyorum”

Şirin (2014), lise öğrencilerinin gelecek emellerini araştırmış ve öğrencilerin emellerinin yapısal ve süreç özelliklerini ortaya çıkarmıştır. Buna göre; yapısal özelliklere örnek olarak bir öğrenci para kazanmak derken bir diğeri futbolcu olmak cevabını vermiştir. Bazı cevapların emellere ulaşmaya yönelik süreçleri de içerdiğini, örnek olarak liseden mezun olmak, burs kazanmak, üniversiteye gitmek ve kazançlı bir işe girmek şeklinde belirtildiğini açıklamıştır. Mevcut araştırmada süreç özelliği gösteren emeller mevcuttur.

“Liseyi bitirip aşçılık kursuna yazılıp aşçı olacağım ve restoran açacağım” Ö(79).

“Kendimi gelecekte voleybolcu olarak görmek istiyorum ama bunu başarmak için çalışmam gerekiyor” Ö(70).

Ayrıca Şirin (2004) ve Naidoo (2015)'nin çalışmalarında, gelecek emellerinin oluşturulmasında sosyal desteğin önemi vurgulanmıştır. Ailesinden, eğitimcilerden veya arkadaşlarından aldıkları destek ile kendilerine olan inançlarının arttığı ve dolayısıyla emellerinin yükseldiği ifade edilmiştir. Elde edilen verilerde bu duruma örnek olarak Ö(4), şu şekilde cevap vermiştir:

“Sınıfta kalmazsam eğer psikolog olmak istiyorum çünkü, arkadaşlarım iyi tavsiye verdiğimi ve iyi derst dinlediğimi söylüyorlar”

“Benim hayalim hemşire olmak fakat arkadaşlardan dolayı hep bir baskı alıyorum sınıfta kalmakla ilgili ve bazı sözleri çok fena incitiyor” Ö(83) ifadesi de aynı durum için olumsuz etkilerin de varlığına işaret etmektedir.

4.1.2. EĞİTİMSEL EMELLER

Araştırmada çok az oranda eğitimsel emellerden bahsedilmiştir. Bu emellerin lise diploması almak olduğu saptanmıştır. Yalnızca iki öğrenci üniversite eğitime devam etmek istediğini belirtmiştir. Katılımcıların çoğunun mesleki emellerinden bahsettiği ve bu emellerin öğretmen, mühendis gibi kalifiye meslekler olduğu göz önüne alındığında, eğitimsel emelin aslında var olduğu ama ifade edilmediği düşünülebilir. Ayrıca mesleki emellerde sadece “iyi bir iş” şeklinde verilen cevapların aslında eğitimsel emellerin varlığına işaret ettiği, “Daha ne olacağıma tam olarak karar veremedim ama iyi bir eğitim almam gerektiğinin farkındayım” mesajı içerdiği düşünülebilir. Bu durumun tam tersi olarak öğrencilerin mesleklerle ilgili herhangi bir bilgisi olmadığı için ve bu konuda okuldan ve eğitimcilerden destek/bilgilendirme hizmeti alamadıkları için özellikle bir meslek belirtmedikleri akla gelmektedir.

Dikkat çeken bir başka bulgu ise bir katılımcının yeteneği doğrultusunda eğitim almak istediğini belirtmesidir. *“Hangi konuda daha başarılıysam o yolda ilerlemek isterdim yani zorunlu dersler olmasa” Ö(73)* ifadesi bize okul içi etkinliklerin

öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini keşfetme imkanı verecek şekilde planlanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

4.1.3. SOSYAL EMELLER

Diğer insanlara yardım etme, hayır işleri, aile ve arkadaşlık alanlarını kapsayan sosyal emellerle ilgili bir katılımcının ifadesi dikkat çekicidir,

“Ben askere gideceğim bir daha da geri gelmeyeceğim ama böyle doğuya falan gidersem şehit olmayı istiyorum” Ö(87).

Öz belirleme kuramına göre bireyin sahip olduğu değerler ve psikolojik iyi olma hali temel alınarak gelecek emelleri oluşturulur (Deci & Ryan, 1985). Bu doğrultuda katılımcının ifadeleri değerlendirildiğinde, örnek aldığı kişilerin “şerefli olma” özelliklerinden dolayı abisi ve dayısı olduğu görülmüştür. Dolayısıyla gelecek emellerinin de bu değerden etkilendiği söylenebilir.

4.1.4. KİŞİSEL EMELLER

Gelecek emelleri yalnızca eğitimsel ve mesleki olmayıp, yapılan araştırmalarda hayat doyumu, mutlu olma, aile kurma gibi içsel (kişisel) emellere de sahip olunduğu görülmektedir (Park ve ark. 2004). Nitekim Park’ın yaptığı araştırmada mutluluk, aile gibi kavramlara yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer verilmiştir dolayısıyla bu yönde cevaplar alınmıştır. Mevcut araştırmada açık uçlu yöneltilen gelecek emelleri sorusuna kişisel emeller kategorisine girecek nitelikte cevaplar verildiği saptanmıştır.

“Elektrik elektronik mezunu olmuşum ve işime girip paramı kazanıyorum, evlenmişim ve mutluyum” (Ö16).

Kızların da erkek katılımcılar gibi mesleki emellerinin olduğu, ayrıca mutlu olma, aile kurma gibi içsel emellerin erkekler tarafından belirtildiği saptanmıştır.

“Kendimi gelecekte makine mühendisi olarak görüyorum. Güzel bir fabrikada, güzel bir gelir, ailemle mutlu mesut bir hayat sürmek istiyorum” Ö(39).

Bank (1995), erkek öğrencilerin gelecek emellerini şansa veya şartlara dayandırdığını belirtmiştir. Buna paralel olarak, söz konusu katılımcının mutlu aile yaşantısı emelini yüksek gelir şartına bağlaması dikkat çekicidir. Ayrıca banka müdürü olan bir tanıdığını örnek aldığını belirtmesi bize gelir düzeyinin gelecek emellerinin oluşumundaki etkisini göstermektedir. Ek olarak mutluluğun para ile ilişkilendirilmiş olması, gelecek emellerinin kültürel boyutunu yansıtmaktadır.

4.1.5. MADDİ EMELLER

Dışsal emellerden biri olan maddi emellerle ilgili öğrencilerin iyi bir hayat sürmeye yetecek kadar para kazanma, lüks yaşam gibi isteklerini ifade ettiği cevaplar elde edilmiştir.

“Gelecekte makineyle ilgili bir meslekte olmak istiyorum güzel para kazanılıyor ama bu sene geçtim diyelim ilerde kalırım diye bir korkum var” (Ö35).

Bu bulgulara yönelik olarak ekonomik sosyalleşme sürecinin maddi emellerin oluşumuna etkisi olduğu söylenebilir. Ayrıca *“makine mühendisi olup yüksek gelir elde etmek istiyorum” Ö(39)* ifadesi bize mesleki emellerin temelinde maddi emellerin olduğunu göstermektedir.

4.2. OKUL ALGISI

Alan yazın incelendiğinde öğrencilerin okula yönelik metaforik algılarının araştırıldığı bir çok çalışmanın mevcut olduğu saptanmıştır (Sarıtaş&Çelik, 2013; Özan&Demir, 2011; Ateş, 2016). Söz konusu çalışmalarda öğrencilerin okulu çoğunlukla eve, aileye ve hapisaneye benzettikleri belirtilmiştir. Mevcut araştırmada okula yönelik metaforik algılardan ziyade okulun öğrenciler için ne ifade ettiği sorusu daha farklı cevaplar doğurmuştur. Katılımcılar okulla ilgili olumlu algılarını bilgi yeri olma, yön verici, ev ve sosyal alan özellikleri ile ifade etmişlerdir. Olumsuz algıları ise okulun anlamsızlığı, hapisane niteliği ve sıkıcı bir yer olması şeklinde açıklanmıştır.

4.2.1. Olumlu Algılar

Sınıf düzeyi yükseldikçe olumlu okul algısının düştüğünü gösteren bir araştırma Özdemir (2012) tarafından yapılmıştır. Söz konusu araştırmada olumlu okul algısının en yüksek 9. kademedede sahip olunduğunu, sınıf düzeyi yükseldikçe aşamalı olarak azaldığı belirtilmiştir. Mevcut araştırmada 9. Sınıf öğrencilerinin ifadelerine göre okula yönelik olumlu ve olumsuz algılardaki çeşitlilik tespit edilmiştir. Katılımcıların yanıtlarına göre olumlu algılar 4 alt kategoride değerlendirilmiştir. Okul katılımcılar tarafından bilgi yeri, yön verici bir yer, ev ve sosyal alan olarak görülmektedir. Bir katılımcı tarafından olumlu algıya karşın bulunduğu yere uzak olduğu belirtilmiştir.

“Hocam okul iyide dağın başında” (Ö6).

Bu bulgu, Altınkurt’un (2008) öğrenci devamsızlıklarının nedenleri ve devamsızlığın akademik başarıya olan etkisi araştırmasının bulgusu ile örtüşmektedir. İlgili araştırmada öğrencilerin %17,4’ü başarısızlık nedeni olarak evinin okula uzak olmasını göstermiştir. (Altınkurt, 2008).

4.2.1.1. Bilgi Yeri Olarak Okul

Araştırmada bazı katılımcıların okulu bilgi öğrendikleri yer olarak gördükleri tespit edilmiştir. Ek olarak okulu bilgi yeri olarak anlamlandıran katılımcıların gelecek emellerinin var olduğu dikkat çekmiştir.

“Zorunlu bir iş gibi geliyor ve vakit geçirdiğim yer ve bilgi öğrendiğim yer” Ö78.

“Okul benim için iyi bir yer hem bilgi kazanıp hem de arkadaşlarla zamanı geçiriyoruz. Yani başka bir iş kurmak istesem de okul şart diye düşünüyorum.” Ö86.

Yukarıdaki ifadelere ek olarak aynı öğrenci (Ö86), kendi işini kurmuş olan abisini örnek aldığını ve maddi olarak yüksek bir yerde olmak istediğini belirtmiştir. Bu açıdan, okul-para kazanma ilişkisi yani maddi emellere yönelik okula yüklenen anlam kendisini göstermektedir denilebilir.

4.2.1.2. Yön Verici Olarak Okul

Toplumlarda eğitimin gerekliliği, bireyin meslek sahibi olup gelir kazanarak sosyal statü edinmesine vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla okulların öğrenciler için hedeflerine yönelik bir anlam ifade ediyor olması çok önemlidir.

“Evet okul benim için çok önemli bir meslek sahibi olmak için. Zaten önemli olmasaydı gelmezdik” Ö28.

“ Okul önemli geleceğimizi belirliyor” Ö29.

“Okul benim için ileriki hayatımın biçimlendiği yer” Ö39.

Ek olarak Ö(11)’in ifadesi bize kişisel emeline (imaj) ulaşma noktasında okulun birey için ne anlam ifade ettiğini göstermektedir.

“Okul çok önemli sonuçta insanın hayatını belirliyor. Okursan insanlar hanımlı, beyli konuşurlar, ama okumazsak insanlar argo kelimelerle bizleri yanına çağırırlar. Bu yüzden okulun benim için anlamı çok”

Eğitimin sosyal statü ve itibarı arttırdığı bulgusu, ilgili alan yazında bir çok yazar tarafından belirtilmiştir (Mirowsky, 2004, Hart, 2016).

4.2.1.3. Ev Özelliği ile Okul

Çalışmada okulu ev gibi algılayan katılımcıların olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

“İkinci bir ev gibi zamanımızın çoğunu burada geçiriyoruz” Ö40.

“Ev gibi çok fazla zaman geçiriyoruz” Ö(59)

Okulu eve benzeten katılımcıların bu algısının, eğitimcilerin tutumu, güçlü sosyal ilişkiler gibi durumlarla değil de okulda çok zaman geçirme ile ilgili olduğu gözlenmiştir.

Ayrıca, Ö(86), okulu evi gibi gördüğünü arkadaşlık ilişkilerinin iyi olduğunu belirtmiş, fakat sonrasında “normal hayatta üçgenleri görmeyeceğiz ki, faydasız dersler kaldırılın bence” şeklinde ifadeleri olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu

katılımcının bar açma emeli olduğu değerlendirildiğinde, okulun gelecek planlarına yönelik değil de arkadaşlık ilişkileri açısından anlamlı bulunduğu söylenebilir.

4.2.1.4. Sosyal Yönüyle Okul

Okulun sosyal yönünü vurgulayan katılımcılar şu ifadelerde bulunmuştur:

“Okul benim için arkadaşlarla toplandığım yer” Ö81.

“Arkadaşlarla bulduğumuz yer. Zorunlu olan” Ö84.

Ayrıca Ö(90), okulu akran ilişkilerinden dolayı güzel bulduğunu, arkadaşlarının olmaması durumunda kendisi için bir anlamının olmayacağını belirtmiştir. Aynı zamanda katılımcının diğer ifadelerine bakıldığında, okula bir anlam yüklemiyor oluşunun çevresel etkileri görülmektedir.

“Okursam masa başında, okumazsam serbest bir meslekte görüyorum kendimi. Çevremde pek okuyan yok. Babamın arkadaşı kendi işini yapıyor benim için örnek o. Keşke ders saatleri daha az olsaydı. Öğretmenlerimin arasında anlayışlı ve iyi biri olduğu için sadece coğrafya öğretmenimi seviyorum” Ö(90).

Ek olarak Ö(42), okulda 15 tane disiplin cezası almış veya çakı kullanan öğrencilerin olduğunu, öğretmenlerin ise bu öğrencilerle baş edemediklerini düşündüğünden dolayı okula gelmek istemediğini, sadece kendi arkadaş çevresi için okulu sevdiğini belirttiği tespit edilmiştir.

Gutierrez ve arkadaşları (2017) tarafından yürütülen çalışmada öğrencilerin okula bağlılık ve tatmin düzeyleri incelenmiştir. Okuldan tatmin olma düzeyinin aile ve öğretmenlerden alınan destek ile ilişkisi ortaya konmuş olup arkadaşlık ilişkilerinin herhangi bir etkisi olmadığı belirtilmiştir. Mevcut araştırmada ise akranları ile sosyal ilişkileri güçlü olan öğrencilerin okulu daha olumlu algıladıkları görülmüştür.

4.2.2. Olumsuz Algılar

Sosyal gelişim modeline göre, öğrencilerin okula bağlılığı ve okula yönelik sağlıklı inançları onları olumsuz ve anti sosyal davranışlardan korumaktadır (Catalano ve ark, 2004). Tam tersi durumda öğrenciler türlü zorbalıklarla, zorlu ve sıkıcı durumlarla karşılaştıklarında okulla ilgili inançlarını kaybetmekte ve sonucu okul terkine kadar gitmektedir. Mevcut çalışmada katılımcıların okulları ile ilgili olumsuz algılarının olduğu ve okulu hapis haneye benzettikleri, sıkıcı ve anlamsız bir yer olarak gördükleri tespit edilmiştir.

4.2.2.1. Hapishane Olarak Okul

Özgan ve Aydın'ın öğrencilerin okul kavramına ilişkin algılarını belirlemek için yürüttükleri çalışmada, öğrencilerin okulu en çok hapis haneye benzettiklerini belirtmişlerdir (2009). Bu bulguya paralel olarak mevcut araştırmada da okul, sıkı kuralları olan bir hapis haneye benzetilmiştir. Cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“Okul eğitim verilen sert mizaçla yargılayan cezaevi gibi bir yer. İçimizde korku oluşturan ve acı veren bir yerdir” Ö35.

“Kuralları bol olan bir hapis hane. Ders dışında değişik aktiviteler yapılırsa.” Ö36.

“Hapishane, mahkumların yeri. Yani ders işlemek yerine daha çok arkadaş ortamında küçük düşürme var” Ö45.

“Kuralları olan bir cezaevi” Ö37.

Okulların sıkı disiplin kurallarına sahip olması, sıfır tolerans politikalarını ve diğer cezalandırma süreçlerini içermektedir (Mills, 2015). Öğrencilerin okulu hapis haneye benzetmesinin veya okulu sıkıcı bulmasının okulun bu özelliğinden kaynaklandığı görülmektedir. Aşağılanma, sınıftan atılma, okuldan uzaklaştırma gibi cezalara maruz kalan öğrencilerin okuldan soğuduğu ve sonunda okulu bırakma ihtimallerinin yükseldiği (Peguero ve Bracy, 2015) düşünülürse söz konusu öğrencilerin kendileri ile ilgili umutsuzluğunun ileriki hayatlarında sosyal olarak uyumsuz bireyler olmalarına ve suç işleme oranlarının yükselmesine sebep olduğunu söylemek doğru olacaktır.

4.2.2.2. Okulun Anlamsızlığı

Okula ilişkin öğrenci algılarını öğrenmeye yönelik yapılan çalışmaların çoğunda yapılandırılmış formlar kullanıldığından öğrencilerden alınan cevapların araştırmacının önceden belirlediği kategoriler doğrultusunda veya metaforik benzetmeler şeklinde olduğu dikkat çekmiştir. Mevcut araştırmada okulun öğrencilerin gelecek emellerine ulaşma noktasında ifade ettiği anlam sorulduğunda çeşitlilik gösteren cevaplara ulaşma imkanı sağlanmıştır. Okulun kendileri için bir anlam ifade etmediğini belirten katılımcılar olduğu görülmüştür.

“Hiçbir anlam taşıyor benim için” Ö38.

“Okul benim için çok fazla bir anlama gelmiyor. Benim için önemli bir yeri yok” Ö43.

Bu bulguya yönelik dikkat çekici bir durum olarak; okulun kendisi için bir anlam taşımadığını söyleyen katılımcıların baba mesleği devamı veya dükkan açma gibi emeller yerine mühendis, hemşire gibi yükseköğretime devamlılık gerektiren meslekleri istedikleri görülmüştür. O halde okulların emellere ulaşma konusunda öğrencilere sunduğu hizmetlerin, psikolojik, sosyal ve akademik desteğin yetersiz kaldığı ve bunun sonucunda öğrencilerin okulu başarıya ulaşmada bir basamak olarak görmediği söylenebilir.

4.2.2.3. Sıkıcı Bir Yer Olarak Okul

Araştırmada katılımcıların, dersleri yoğun, öğretmenleri kayıtsız, okulu ise sadece derslerden oluşan sıkıcı bir yer olarak gördükleri tespit edilmiştir.

“Okul güzel bir yer ama bizi sıkınca bizim de gelesimiz gelmiyor. Derslerin azaltılması, hocaların bizi anlaması lazım” Ö87.

“Okul bence sıkıcı bir yer çünkü sadece ders işlemek için geliyoruz başka bir şeyler yani spor aktiviteleri olsa bence daha eğlenceli bir yer olur” Ö99.

“Okul ortamı bence çok sıkıcı. Dersler çok sıkıcı geçiyor. Arkadaş ortamı iyi güzel” Ö44.

Okullarda ders dışı etkinliklerin özellikle spor etkinliklerinin planlanması öğrencilerin okula bağlılıklarının artırılmasında önemli uygulamalardan biri olarak görülmektedir (Davalos ve ark. 1999). Oliver (1995), bu tür etkinliklerin öğrencilerin öz bilinçlerinin yükselmesini, eğitim hizmetinden aldıkları doyumun artmasını böylece okula karşı ilgilerinin artmasını sağladığı görüşünü savunmuştur. Bu görüşlere paralel olarak ders dışı etkinliklerin eksikliği ve akademik çalışmaların yoğunluğunun öğrencileri okuldan soğuttuğu bulgusuna ulaşılmıştır.

“Diplomamı alıp hayallerimi gerçekleştirmek için önemli ama keşke sportif faaliyetler daha çok olsa” Ö(79).

Bu ifadelere yönelik olarak, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini fark edeceği, bunların üstüne gidip kendisini hem psikolojik hem de sosyal olarak iyi hissedebileceği imkanların okul dahilinde sağlanmasının, okula bağlılıklarını artırıp okul terki oranını ciddi şekilde azaltacağı düşünülmektedir.

4.3. REFERANS GRUPLARI

Sosyoloji biliminde sıklıkla kullanılan referans grupları kavramı, bireyin kendisiyle ve aldığı kararlarla ilgili standart olarak kabul ettiği kişileri ifade etmekle birlikte söz konusu gruplar aile ve akrabalar, tanıdıklar, arkadaşlar ve eğitimcilerden oluşur (Khraim, 2016). Ayrıca Ray (2003), geliştirdiği çok boyutlu “emel penceresi” (aspiration window) kavramı ile emellerin özellikle “diğerleri” nin gözlenmesiyle oluştuğunu savunmaktadır. Misran ve arkadaşlarına göre (2011), öğrencilerin liseden sonra eğitimlerine devam etmeleri konusunda en çok etkisi olan kişilerin ebeveynleri, öğretmenleri ve akranlarıdır. Mevcut çalışmada katılımcıların gelecek emellerini ifade ederken çoğunlukla birinci ve ikinci derece akrabalarını örnek aldıklarını da belirttikleri gözlenmiştir. Bu ifadelerin hepsi yakın çevre kategorisi altında toplanmıştır.

4.3.1. Yakın Çevre

Nauta ve arkadaşları (2001), lise öğrencilerinin mesleki ve eğitimsel emeller oluşturma sürecinde kimleri rol model aldıklarını araştırmış ve en çok anne-babadan

ve akran gruplarından etkilendikleri sonucuna varmıştır. Mevcut araştırmada ise katılımcıların en çok ağabey, abla, dayı, amca gibi akrabaları örnek aldıkları gözlenmiştir. Bu farklılığın anne babaların eğitim seviyesinin düşük olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

“Ağabeyim bana yardımcı oluyor ve kendisi düzenli olarak çalıştığı, yüksek bir yere geldiği için onu örnek alıyorum” Ö(74).

“Komşumuzun çocukları. Yüksek okuldalar ve dersleri iyi” Ö(81)

Dikkat çeken başka bir durum ise, bazı katılımcıların gerek buldukları kademe gerekse mesleklerle ilgili bilgi sahibi olmamalarından ötürü kafalarının karışık olduğu gözlenmiştir. Örnek olarak Ö(80), metal bölümünde okuyan bir arkadaşını örnek aldığını, buna karşılık bilgisayar mühendisi olmak istediğini ama masa başı bir işte çalışacağını sandığını söylemiştir.

Ek olarak, kendilerine çevresindeki kadınları örnek alanların kız katılımcılar olduğu gözlenmiştir:

“Ben ağabeyim ve ablamı örnek alıyorum ama en çok ablamı onun gibi azimli ve başarılı olmak istiyorum” Ö(4).

Fakat katılımcıların büyük çoğunluğunun okuyan veya çalışan erkekleri örnek aldığı saptanmıştır. Bu durumun, toplumsal cinsiyet algısı veya çevrelerinde kadınların okumuyor/çalışmıyor olmasının bir sonucu olabileceği düşünülmektedir.

4.3.2. Eğitimciler

Çalışmada bir katılımcının spor hocasını örnek aldığı gözlenmiştir. Ayrıca bu katılımcının gelecek emellerinde de boksör olmayı belirtmesi öğretmenin etkisini yansıtmaktadır. Ek olarak başka bir katılımcının İngilizce öğretmenini dersi iyi anlatması ve anlayışlı yaklaşması bakımından örnek olarak göstermesi göze çarpan başka bir bulgudur. Öğretmenin örnek alındığına dair başka bir bulguya rastlanmamıştır. Öğrencilerin, öğretmenlerin kendilerine yönelik olumsuz tutumları olduğundan bahsetmesi öğretmenlerini neden örnek almadıkları hakkında fikir vermektedir. Özellikle ileride eğitimci olmak istediğini belirten öğrencilerin

öğretmenlerini örnek alıyor olması beklenen bir durum olmasına karşı elde edilen veriler bize böyle bir durumun olmadığını söylemektedir. Örnek alınan tek öğretmenin de spor öğretmeni olması, uygulanan ders dışı sportif faaliyetlerin öğrencilere olumlu etkisinin önemini vurgulamaktadır.

4.3.3. Akranlar

Sosyal kıyaslanmanın bireyin emellerini etkilediği bulgusuna yönelik ifadeler dikkat çekmiştir. “*Dayımın oğlu makine okuyor. Çok çalışkan ve başarılı. Onun gibi olmak için çabalıyorum*” Ö(89) şeklinde ifade eden katılımcının aynı zamanda okulu “hint kumaşına” benzetmesi ve akranları ile güçlü ilişkilerinin olduğunu belirttiği gözlenmiştir.

Tam tersi durum olarak akranlarının olumsuz tutumlarından etkilenen katılımcılar da mevcuttur. Örnek olarak, “*Herkes ders çalışsaydı ben de çalışırdım ve hırslı olurdu, ama herkes kendini salmış durumda benim de hiç çalışmam gelmiyor*” Ö(2) ifadesi olumsuz tutuma sahip öğrencilerin, diğerlerini etkileyebileceği bilgisini doğrulamaktadır. Çünkü aynı katılımcı okulundan memnun olduğunu ve ileride başarılı ve sağlıklı bir hayat yaşamak istediğini belirtmiştir.

4.3.4. Kıyaslanma

Mevcut araştırmada katılımcıların anne-babaları tarafından başkaları ile kıyaslandıklarını ve bu durumun kendilerini olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir:

“*Ailem 5. Sınıfa giden kuzenimi örnek gösteriyor. Mesela o sınavdan 80 aldığında ben ise 55 aldığımda bu 55 ne için? Neden sen de 80 alamıyorsun? diyorlar*” Ö(49).

Bahsedilen örnekte “örnek gösterilen” kişi katılımcıdan yaşça küçük olup örnek göstermekten çok kıyaslanmanın olduğu görülmektedir.

“*Ailem bana hep şu okudu, bu okudu sen de oku diyerek canımı sıkıyorlar*” Ö(50).

Örnekteki katılımcının ise gelecek emeli sorusuna verdiği cevabın fabrikada işçi olarak çalışmak olduğu ve okulu da “hapisane” ye benzettiği düşünüldüğünde

bireylerin diğerleri ile kıyaslanmasının gelecek emellerini olumsuz şekilde etkilediği sđylenbilir.

Maruz kalınan kıyaslamaların olumsuz etkilerinin yanında ailelerin ilham kaynağı olarak başkalarını referans göstermesinin olumlu etkisinin olduğu da gđrđlmüştür.

“Amcam ve kuzenim Boğaziçi mezunu ailem onları örnek almamı istiyor” Ö(44).

Örnekteki katılımcının gelecek emellerine bakıldığında mimar ya da mühendis olmak istediğini belirttiği saptanmıştır.



SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlar alan yazın ışığında tartışılmakta ve sonuçlardan yola çıkarak uygulayıcılara ve araştırmacılara çeşitli öneriler sunulmaktadır.

Okul terkinin en sık görüldüğü kademe olan 9. Sınıf öğrencileri ile yapılan araştırmada öğrencilerin gelecek emelleri daha çok mesleki olup esnaflık veya masa başı bir iş olarak belirtilmiştir. Ayrıca masa başı işlerin, öğrenciler tarafından çalışma koşulları rahat olduğu için gelecek emeli olarak belirlendiği saptanmıştır. Bununla birlikte gelecek emelini sadece “iyi bir iş” olarak belirten öğrencilerin varlığı göz önüne alındığında söz konusu öğrencilerin mesleklerle ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları düşünülmektedir. Von ve William (2009), öğrencilerin aldığı kararların akademik başarılarına etkisini incelemiş ve eğer geleceğe dair planları/hedefleri yoksa akademik başarılarının düştüğünü belirtmişlerdir. Mevcut çalışmada gelecek emelleri olmayan öğrencilerin varlığı düşündürücüdür. Ayrıca bu bulgu bizi kariyer kararsızlığı durumuna yöneltmektedir. Bireylerin kendi ilgi ve yeteneklerine uygun aynı zamanda iş bulma imkanı yüksek olan meslekleri seçme arzusu kararsızlığa neden olmaktadır. (Öztemel, 2012). Mesleklerle ilgili bilgilendirme çalışmalarının ve öğrencilerin öz yeterliklerini artırıcı uygulamaların kararsızlık noktasında da faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bireylerin mesleki emellerini ilgileri, kapasiteleri, değerleri ve olanakları doğrultusunda oluşturması (Linderman, 2010) durumuna yönelik sonuçlara bakıldığında, katılımcıların iş imkanı yüksek ve sosyal kabul edilebilirliği fazla olan mesleklere yöneldikleri görülmektedir. İlgisini temel alarak mesleki hedef belirleyen katılımcıların ise daha çok serbest meslek belirttikleri (otomotiv sektörü, kreş açma vb.) okulu da bu noktada anlamlı bulmadıkları tespit edilmiştir. Okul terki olumsuz bir durum olarak tanımlanmasına rağmen, Dekkers ve Claassen (2001), okulu bırakmanın her zaman kötü bir seçenek olmadığını, aksine okulun kendisine hitap etmediğini düşünen bireylerin okulu bıraktıktan sonra iş sahibi olup mutlu bir hayata devam edebildiklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, girişimcilik kurslarının

açılmasının veya müfredat kapsamına alınmasının özellikle dezavantajlı öğrencilere imkan sunulması açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. Katılımcıların kapasitelerine ve olanaklara yönelik ifadelerinde ise mezun olabilme veya olamama açısından iki farklı gelecek emeline sahip olduğu saptanmıştır. Bireylerin neleri yapabileceğine dair inançları, gelecekle ilgili kurdukları planları etkiler (Bandura ve ark, 2001). Ayrıca Jacob ve Wilder'e göre (2010), gelecek emellerini öğrenme aşamasında bireyin hayalleri ve inançları ile gerçek hayat koşulları arasındaki çekişmeye şahit olunmaktadır. Bu durum karşımıza *hayaller ve gerçekler* olarak çıkmaktadır, yani gelecek emellerinin yüksek fakat beklentilerinin düşük olduğu söylenebilir. Ayrıca beklentiler ve emeller arasındaki farkları temel alan erken gerginlik teorisine göre (early strain theory) yüksek emellere sahip olan fakat bu emellere ulaşamayacağını düşünen bireylerin suç oranı yüksektir. Buna göre; birey başarısız olacağını fark ettiği anda yaşadığı hayal kırıklığının sonucu olarak bu tür davranışlar göstermektedir. En önemlisi de bu bireylerin, düşük emel ve beklenti içinde olanlardan daha çok suç işleme potansiyellerinin olmasıdır (Agnew, 1985). Bu bağlamda okullar, dezavantajlı öğrencilere yönelik eşitsizlikleri bertaraf edici uygulamalar ile öğrencilerin gelecek beklentilerinin yükseltilmesini hedeflemelidir. Aynı zamanda sahip oldukları gelecek emellerinin gerçekçiliğini sorgulamaları öz yeterlik algılarının düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Bu noktada öğrencilerin akademik başarıları ve gelecek emelleri arasındaki boşluğu doldurmak için yakın çevreye, eğitimcilere ve politika yapıcılara iş düşmektedir.

Bilgi toplumlarında akademik başarı ve özellikle üniversiteyi kazanma bir statü sembolü olarak görülmektedir ve eğitimsel emeller akran, ebeveyn ve öğretmenler gibi çevresel unsurlardan etkilenerek oluşturulur (Baird ve ark, 2014). Öğrencilerin mesleki emelleri olup eğitimsel emellerinden bahsetmemesi bu konuda ortaya çıkan önemli sonuçlardan bir tanesidir. Homer ve Ryan'ın 2014 yılında yürüttüğü bir çalışmada üniversiteye gitme emeline sahip öğrencilerin yükseköğrenimlerine devam etme oranının, bu emele sahip olmayanlara göre %20 daha fazla olduğu belirtilmiştir. Yani öğrencilerin gelecek emellerini oluştururken eğitimsel emellerinin de farkında olmaları ve hedefledikleri eğitimsel yaşantıyı sıklıkla dile getiriyor olmaları başarıları için önem teşkil etmektedir denilebilir.

Sosyal emellere yönelik özellikle toplumsal fayda odaklı ifadelerde gelecek emellerinin sahip olunan değerleri temel aldığı görülmüştür. Söz konusu katılımcıların yakın çevrelerindeki aynı değere sahip insanları örnek alması, bize gelecek emellerinin sosyal ve kültürel şartlara göre değerlendirilmesinin yerinde olacağını göstermektedir.

Ballado-Tan'ın (2014) bulgularına paralel olarak mevcut çalışmada katılımcıların eğlenceli, mutlu bir hayat sürmek, aile kurmak gibi kişisel emellerinin varlığı da bulgular arasındadır. Ayrıca kişisel emellerle ilgili ifadelerde dikkat çeken diğer bir unsur cinsiyetler arası farklılıktır. Eskilson ve Wiley (1999), yürüttükleri çalışmada kız öğrencilerin daha çok içsel emellere sahip olduğunu, erkek öğrencilerin ise meslek odaklı maddi emelleri olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Mevcut çalışmada ise kız öğrencilerin hemşire veya öğretmen olmak gibi mesleki emellere sahip olması, mutlu olma ve aile kurma gibi kişisel emellerin erkek öğrenciler tarafından ifade edilmesi söz konusu araştırmanın alan yazına katkı sağlaması açısından önemli görülmektedir. Buna göre, toplumun kadına biçtiği roller meslek seçiminde de kendisini göstermekte, kızların ve erkeklerin toplumsal yönlendirmeleri farklılaşmaktadır. Örneğin, araba tamirciliği, mühendislik erkek mesleği olarak sınıflandırılırken, hemşirelik ve sekreterlik kadınlar için uygun meslekler olarak kabul edilmektedir.

Ek olarak, erkeklerin kişisel emellerine ulaşabilmelerini şansa veya şarta bağlaması, Bank'ın araştırması (1995) ile paralellik göstermektedir. Elde edilen sonuçlara bakıldığında mutlu bir aile yaşantısının yüksek gelir elde etme şartına bağlanması, gelir düzeyinin etkisine işaret etmektedir. Bunun dışında örnek alınan kişilerin çoğunluğunun erkek olması ve kadınları örnek alanların tamamının kız öğrenciler olması, toplumsal cinsiyet algısının ve çevrelerindeki kadınların okumuyor/çalışmıyor oluşunun bir sonucudur.

Çalışmada katılımcılar tarafından okulun anlamsız bulunduğu sonucu konu ile ilgili yapılan araştırmalarla paralellik göstermektedir (Moos, 2003; Jofren, 2014). Ayrıca katılımcıların okulla ilgili ifadelerinin gelecek emelleri ile ilişkilendirilmesinin araştırmaya anlam kattığı düşünülmektedir. Bununla ilgili

olarak, okulun anlamsız olduğunu ve kendileri için bir şey ifade etmediğini belirten öğrencilerin gelecek emellerinin mühendis, hemşire gibi yükseköğretime devamlılık gerektirecek meslekler olması manidardır. Bu açıdan gelecek emellerine ulaşma konusunda okullar, öğrencilere psikolojik, sosyal ve akademik destek sunmada yetersiz kalmakta ve bunun sonucunda öğrenciler, okulu başarıya ulaşmada bir basamak olarak görmemektedir. Dalton'a göre (2015), gelecek emeli olmayınca çaba da olmaz ve bu durumun sonucunda yoksul hep yoksul kalır. "Her tavan, ulaşıldığında zemine dönüşür" düşüncesinden hareketle dezavantajlı öğrencilerin var olan yüksek gelecek emellerini avantaja çevirip daha çok cesaretlendirmek ve ileriye dönük yüksek hedeflerin devamlılığını sağlamak gerekmektedir.

Okula karşı olumlu algıya sahip olan öğrenciler okulu yön verici bir yer olarak görmekte ayrıca sosyalleştikleri yer olarak tanımlamaktadır. Ek olarak, okullarda sportif faaliyetlerin artırılması isteği, ders dışı etkinliklerin önemini vurgulamaktadır. Bu açıdan, öğrencilerin güçlü akran ilişkileri kurması ve okula bağlılıkların artırılması konusunda ders dışı uygulamalara çeşitlilik kazandırılması önem teşkil etmektedir. Haller ve Miller'a göre (1963) gelecek emelleri, tecrübeler ve şartlara göre evrim geçirebilmektedir. O halde bireylerin gelecek emellerini yükseltmek için okullarda ders dışı etkinliklerin uygulanması ve destek hizmetinin artırılması durumunda hem okul terkinin önüne geçmek hem de lise öğrencilerini ilgileri ve yetenekleri doğrultusunda topluma kazandırmak mümkündür denilebilir.

Akranların veya yakın çevrenin örnek alınmasının, gelecek emellerinin oluşumunda güçlü etkisi olduğu bilinmektedir (Bandura ve ark, 2014). Mevcut çalışmada dezavantajlı öğrencilerle çalışmanın bir sonucu olarak, örnek alınan kişilerin anne-babadan ziyade dayı, amca gibi akrabalar olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda anne-babanın eğitim seviyesinin düşük olmasının öğrencileri, diğer aile bireylerini örnek almaya ittiği düşünülmektedir. Bunun yanında örnek aldıkları kişilerin yakın çevreleri olduğu ve söz konusu yakın çevrenin de çoğunlukla ortalama(masa başı iş, lisans düzeyinde eğitim) özelliklere sahip olduğu göze çarpmaktadır. Tüketici davranışı modeline göre, yakın çevresine bakılan bireyin düşünceleri ve davranışları kolaylıkla öngörülebilir. Öğrencinin içinde yaşadığı çevrenin vizyon sahibi ve entelektüel düzeyinin yüksek olmasının, emelleri ve beklentileri yükselteceği düşünülmektedir. Ayrıca, kişisel emellerin alt boyutu olan imaj (saygınlık, takdir

edilme vs.) isteği de bu özelliklere sahip kişilerin örnek alındığı ifadeleriyle kendisini göstermiştir. Sosyal statüye önem veren öğrencilerin gerek mesleki gerekse eğitimsel emellerinin de yüksek olması bize yine sosyal çevrenin ve sosyokültürel özelliklerin etkisi hakkında fikir vermektedir.

Okullar hem bilgi hizmeti hem de psikolojik/akademik destek sunma açısından yetersiz kalmaktadır. Bu durum öğrencilerin örnek aldıkları kişiler içinde eğitimcilerin olmaması ile de kendini göstermektedir. Öğretmenler tutumları, davranışları, profesyonellikleri ile öğrencilere rol model olurlar. Ancak mevcut çalışmada öğretmen olma emeline sahip öğrenciler bile model olarak öğretmenlerinden bahsetmemiştir. Hatta öğretmenlerinden destek ve rehberlik hizmeti bekleyen öğrencilerin, söz konusu öğretmenleri tarafından azarlanıp küçük düşürüldüklerini belirtmeleri, öğretmenlerin tutumlarının yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Moffitt'e göre (2011), kimi öğrenciler gelecekle ilgili emellerine inançla yaklaşım davranışlarını düzenlerken, kimi öğrenciler şimdiki eylemleri ile gelecek planları arasında bir bağ kuramamakta ve olumsuz davranışlar sergilemektedir. Bazı durumlarda da, bu olumsuz davranışlardan gelecek emelleri yüksek olan öğrencilerin de etkilenmesi söz konusu olmaktadır (Mahler ve ark, 2017). Araştırma sonuçlarında, söz konusu etkilenmenin akranların örnek alınması ile gerçekleştiği görülmüştür. Bu bağlamda, akademik başarısı düşük ve gelecek emelleri olmayan öğrencilerin kendilerini "başarabilecek" potansiyelde görmeleri konusunda teşvik edilmelerinin dolaylı olarak hali hazırda başarı düzeyi yüksek öğrencileri de olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

Aileleri tarafından başkaları ile kıyaslanan öğrencilerin gelecek emellerinin düşük, okula yönelik olumsuz algılarının olduğu ve başkalarının ilham kaynağı olarak gösterilmesinin ise gelecek emellerini yükselttiği bulgusu bize ailenin destekleyici/kötüleyici tutumunun etkisini yansıtmaktadır. Buna bağlı olarak, örnek gösterilen/alınan kişilerin gelecek emellerinin oluşturulma sürecine olumlu etkilerinin hesaba katılması faydalı bir yaklaşım olacaktır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, ailelerin kıyaslama ve örnek gösterme arasındaki ince

çizgiyi ayırt edebilmeleridir. Gelecek emelleri konusu ile ilgili yapılan araştırmaların kapsamı çeşitlilik göstermektedir. aile bireylerinin de dahil olduğu çalışmaların yanında gelişmiş ülkelerde daha çok bireysel, ğrenci odaklı çalışmalar yapıldığı görülmektedir (Goux, 2014). Bunun sebebi, öğrencilerin özerk ve bağımsız bir yapıda olduğu, ailelerinin isteklerine ters düşen emellere sahip olabileceği görüşüdür (Caus ve Witte, 2005). Mevcut araştırmada lise öğrencileri ile bireysel olarak çalışılmış, sonuçlarda ise gelecek emellerinin oluşumunda ailelerin eğitim durumu, örnek gösterme/kıyaslama davranışları gibi etkiler açığa çıkmıştır.

- **Politika Yapıcılara ve Eğitimcilere neriler**

Emelleri yüksek fakat gelir düzeyi düşük öğrencilerin bilgiye ulaşmalarının sağlanması yani “kayıp yetenek” lerin topluma kazandırılması gerekmektedir. *Ergenler ne biliyorlarsa ve ne hayal edebiliyorlarsa onu isterler* (Haller ve Virkler, 1993). Bu düşünceden hareketle öğrencilerin gelecek emellerini arttırıcı herhangi bir politikanın veya okul programlarındaki değişimlerin özellikle gelir durumu, cinsiyet gibi demografik özellikler gözetilerek tüm bireylere ulaştırılması müdahale uygulamalarını etkin kılacaktır. Ayrıca bu gzetimlerin, emel-başarı açığının da kapatılması için ciddi bir adım olacağı düşünülmektedir.

Öğrencilerin meslekler ve yüksek ğretim programları ile ilgili bilgilerinin arttırılması amacı ile akran danışmanlığı, geziler veya STK/iş insanları ile işbirliği içinde kariyer danışmanlık programları uygulanabilir. Buna rnek olarak Koç Holding’in 2006 yılında MEB işbirliği ile yürüttüğü “Meslek Lisesi Memleket Meselesi” projesinde meslek lisesinde eğitim gören öğrenciler, öğrenim sonunda iş piyasasında yer alma olanakları ve staj, burs, laboratuvar ve kişisel gelişim alanlarında desteklenmiş ve bu kapsamda Okul-İşletme İşbirliği Modeli oluşturulmuştur. Benzer modellerin geliştirilmesi ve okullarda yaygınlaştırılması hem sosyal hem de ekonomik anlamda bireysel ve toplumsal katkı sağlayacaktır (erişim adresi:<https://www.koc.com.tr/tr-tr/faaliyet-alanlari/projeler/meslek-lisesi-memleket-meselesi>).

Özellikle eğitimsel emeller ile ilgili aile, arkadaşlar ve eğitimciler ile sohbet edildiğinde, söz konusu emellerin farkına varılıp veya geliştirilip somut bir nitelik kazanması mümkündür. Bu açıdan eğitimcilerin öğrencilere, gelecek emellerini oluşturma sürecinde kariyer seçenekleri hakkında veya eğitimsel süreçlerle ilgili özendirme/bilgilendirme yönünde rehberlik hizmeti sağlamaları ve bu hizmetin sürekliliği ciddi kazanımlar sağlayacaktır.

Öğrencilerin gelecek emellerini yükseltme amacı ile eğitimcilerin özellikle dezavantajlı gruplara karşı olumlu tutuma sahip olup o yönde davranmaları, öğrencilerin hem öz yeterlik algılarını yükseltecek hem de başkalarının başaracağı düşüncesinden sıyrılıp motive olmalarını sağlayacaktır. Ayrıca aşağılayıcı/sert davranışlar yerine anlayışlı ve destekleyici yaklaşımın sonucunda öğrencilerin eğitimcileri de kendilerine örnek alabileceği düşünülmektedir.

Ders dışı sportif, sosyal ve sanatsal faaliyetlerin gelecek emellerine olumlu etkisi düşünüldüğünde, bu tür etkinliklerin çoğaltılması ve çeşitlendirilmesi ile öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini keşfedebilecekleri aynı zamanda sosyalleşebilecekleri ortamlar sağlanabilir, bunun sonucunda da öğrencilerin okula bağlılıkları ve akademik başarılarının artacağı söylenebilir.

Riley ve Preofke'nin (2017) yaptığı araştırma kapsamında başarılı insanlarla ilgili ilham verici videoları izleyen öğrencilerin gelecek emellerinde ve hatta sınav puanlarında artış görülmüştür. Özellikle kız öğrencilere izletilen başarılı kadın öyküleri ile ilgili filmlerin gelecek emellerine ve motivasyonlarına olumlu etkileri göz önüne alındığında dezavantajlı öğrencilerin gelecek emellerini artırma çabalarına bu tür video ve film gösterimlerinin eklenmesinin etkili olacağı düşünülmektedir.

- **Araştırma Önerileri**

Kademe yükseldikçe gelecek emellerinin azaldığı göz önüne alınarak liselerin tüm kademelerinden öğrenciler ile birlikte çalışılıp sahip olunan gelecek emelleri karşılaştırılabilir.

Gelecek emellerinin, akademik başarının sebebi mi yoksa sonucu mu olduğu tartişmasına y6nelik farklı okul tiplerinde (fen liseleri, imam hatip okulları, meslek liseleri vb.) 6đrencilerin gelecek emelleri tespit edilip karşılaştırılabilir.

Dezavantajlı gruplarla yapılan gelecek emelleri çalışmalarına, etnik k6ken, cinsiyet gibi değişkenler eklenerek zenginlik katılabilir.

Gelecek emelleri ve beklentiler birlikte incelenip karşılaştırılabilir ve iki kavram arasındaki farkların daha somut hale gelmesi, aradaki açığın kapatılması konusunda nelerin yapılabileceği konusunda araştırmalar y6r6t6lebilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Lichtman, M. (2010). *Qualitative research in education: A user's guide* (2nd edition). Thousand Oaks: Sage Publications.

Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (Çev. S.Turan). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. Thousand Oaks, California: Sage Publication.

Patton, M.Q. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*. Newbury Park, California: Sage Publishing.

Yıldırım, A., H. Şimşek (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara:Seçkin Yayıncılık .

Yin, R. K. (1984). *Case study research: Design and methods*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.

Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

Abiola, J. (2014). Impact of educational aspirations on vocational choices of the female secondary school students in Ondo West local government area of the Ondo State, Nigeria. *European Scientific Journal*. 1.

Aküzüm, C., Yavaş, T.,Tan, Ç. & Uçar, M. (2015). İlköğretim kurumu öğrencilerinin devamsızlık ve okul terki nedenleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2).

Allensworth, E. M. (2005). Drop out rates after high-stake testing in elementary school. A study of the contradictory effects of Chicago efforts to end social promotion. *Educational Evaluation and Policy Analysis*. 27(4).

Anderson, D J. (2001). "If you let me play": the effects of participation in high school athletics on students' behavior and economic success. Cornell University. Ph. D. Dissertation.

Appadurai, A. (2004). 'The capacity to aspire'. Culture and Public Action, *The International Bank for Reconstruction and Development*.

Atienza, S. (2006). Breaking down the homogenized view of Asian American academic success: The effects of social capital on the educational aspirations and attainment of Asian American high school students. Master of Arts, Schools of Education, Stanford University, Stanford, CA.

Baird, J., Rose, J. & McWhirter, A. (2012). So tell me what you want: A comparison of FE college and other post-16 students' aspirations. *Research in Post-Compulsory Education*. 17(3).

Ballado-Tan, J. (2014). Academic performance, aspirations, attitudes and study habits as determinants of the performance in licensure examination of accountancy graduates. *International Journal of Education and Research*. 2(12).

Bank, B.J. (1995). Gendered accounts: Undergraduates explain why they seek their bachelor's degree. *Sex Roles*. 32.

Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G.V. & Pastorelli, C. (2001). Self-efficacy beliefs as shapers of childrens' aspirations and career trajectories. *Child Development*. 72(1).

Baxter, P., S. Jack (2008). "Qualitative case study methodology: Study design and implementation for novice researchers." *The Qualitative Report*, 13(4).

Bayhan, G. & Dalgıç, G. (2012). School drop out according to the views of high school leavers. *İnönü University Journal of the Faculty of Education*. 13(3).

Boesel, D. (2001). Student Attitudes toward High School and Educational Expectations.

Borgna, C. & Struffolino, E. (2017) Pushed or pulled? Girls and boys facing early school leaving risk in Italy. *Social Science Research*. 61.

Bostan, K. (2018). Ergenlerde algılanan psikolojik istismar ve öznel iyi oluş ilişkisinde, psikolojik sağlamlık ve sosyal bağlılığın rolü. *Pamukkale Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi*.

Bourdieu, P. (1997). The forms of capital. In A. Halsey, H. Lauder, P. Brown & A. Stuart Wells. *Education: Culture, economy and society*. Oxford: Oxford University Press.

Boxer, P., Goldstein, S., DeLorenzo, T., Savoy, S. & Mercado, I. (2011). Educational aspiration-expectation discrepancies: Relation to socioeconomic and academic risk related factors. *Journal of Adolescence*. 34.

Bradley, C.L., Renzulli, L.A., 2011. The complexity of non-completion: being pushed or pulled to drop out of high school. *Social Forces*. 90 (2).

Cabus, S. & Witte, K. (2015). Why do students leave education early? Theory and evidence on high school drop out rates. *Evidence based Education Research*.

Chang, E. S., Chen, C., Greenberger, E., Dooley, D., & Heckhausen, J. (2006). What Do They Want in Life?: The Life Goals of a Multi-Ethnic, Multi-Generational Sample of High School Seniors. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(3).

Chowdry, H., C. Crawford and A. Goodman. 2009. Drivers and barriers to educational success. *Institute For Fiscal Studies*.

Gutman, L.M. and I. Schoon. 2012. Correlates and consequences of uncertainty in career aspirations: Gender differences among adolescents in England. *Journal of Vocational Behavior* 80.

Cosden, M., Morrison, G., Gutierrez, L. & Brown, M. (2004). The effects of homework programs and after-school activities on school success. *Theory into Practice* 43(3).

Constantine, M., Kindaichi, M. & Miville, M. (2007). Factors influencing the educational and vocational transitions of black and latino high school students. *Professional School Counseling* 10(3).

Creswell, J. W., D. L. Miller (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Theory into Practice*. 39(3).

Creswell, J. W. (2016). Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni (3rd edition). (Çev. M. Bütün ve S.B. Demir). Ankara: Siyasal Kitapevi.

Çankaya, ZC. (2016). Özerklik desteği, temel psikolojik ihtiyaçların doyumu ve öznel iyi olma: Öz-belirleme kuramı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 4(31).

Çengel, M. (2017). Eğitim İsteği: Açık ve örtük program bağlamında bir inceleme. *Elementary Education Online*. 16(2). 601-613.

Çokluk, Ö., Yılmaz, K., Oğuz, E. (2011). Nitel bir görüşme yöntemi: Odak grup görüşmesi. *Kuramsal Eğitimbilim*. 4(1).

Dalton, P., Ghosal, S. & Mani, A. (2015). Poverty and aspirations failure. *The Economic Journal*. 126.

Dasgupta, N. & Asgari, S. (2004). Seeing is believing: Exposure to counterstereotypic women leaders and its effect on the malleability of automatic gender stereotyping. *Journal of Experimental Social Psychology*. 40.

Davalos, D., Chavez, E. & Guardiola, R. (1999). The effects of extracurricular activity, ethnic identification and perception of school on student drop out rates. *Hispanic Journal of Behavioral Science*. 21(1).

Dekkers, H. & Claassen, A. (2001). Dropouts disadvantaged by definition? A Study of the Perspective of Early School Leavers, *Studies in Educational Evaluation*. 27.

- Doyle, A., Kleinfeld, J., & Reyes, M. (2009). The educational aspirations/attainment gap among rural Alaska native students. *The Rural Educator*, 30(3).
- Dunn, C Chambers, D. Rabren, K. (2004) Variables Affecting Students' Decisions to drop out of schools. *Remedial and Special Education*. 25(5).
- Entwisle, D., Alexander, K., & Olson, L. (2004). Temporary as Compared to Permanent High School Dropout. *Social Forces*, 82(3).
- Erden, C. (2015). Mesleki eğitim-istihdam ilişkisi: Türkiye'de mesleki eğitimin kalite ve kantitesi üzerine düşünceler. *UMYOS Özel Sayısı* 4(173).
- Frome, P., Alfeld, C., Eccles, J. & Barber, B. (2006). Why don't they want a male dominant job? An investigation of young women who changed their occupational aspirations. *Educational Research and Evaluation*. 12(4).
- Gati, I. & Tal, S. (2008). Decision-making models and career guidance. *International handbook of career guidance*. Berlin, Germany: Springer.
- Goldschmidt, P. & Wang, J. (1999). When can schools affect drop out behavior? A longitudinal multilevel analysis. *American Educational Research Journal*. 36(4).
- Gottfredson, L S. (1981). Circumscription and compromise: A development theory of occupational aspirations. *Journal of Counseling Psychology*. (28).
- Gottfredson, L. S. (2002). Gottfredson's Theory of circumscription, compromise, and self-creation. *Career choice and development*. (4).
- Goux, D., Gurgand, M.& Maurin, E. (2014). Adjusting your dreams? High school plans and drop out behavior. Bildiri Kaynağı: <https://sole-jole.org/15099.pdf>
- Griffin, K., & Allen, W. (2006). Mo' Money, Mo' Problems? High-Achieving Black High School Students' Experiences with Resources, Racial Climate, and Resilience. *The Journal of Negro Education*, 75(3).
- Gutman, L. & Akerman, R. (2008). Determinants of aspirations. Published by: *Centre for Research on the Wider Benefits of Learning Institute of Education*
- Haller, E. J. & Virkler, S. (1993). Another look at rural-nonrural differences in students' educational aspirations. *Journal of Research in Rural Education*. 9(3).
- Hallinan, M. (2008). Teacher Influences on Students' Attachment to School. *Sociology of Education*, 81(3).
- Hayes, R. L., Nelson, J., Tabin, M., Pearson, G., & Worthy, C. (2002). Using school-wide data to advocate for student success. *Professional School Counseling*, 6(2).

Henry, C. S., Merten, M. J., Plunkett, S. W., & Sands, T. (2008). Neighborhood, parenting, and adolescent factors and academic achievement in Latino adolescents from immigrant families. *Family Relations*.(57).

Hıdır, A. (2015). Suriyeli öğrencilerin gelecek beklentileri: Mardin örneği. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*.

Hill, N. & Taylor, L. (2004). Parental school involvement and children's academic achievement: pragmatics and issues. *Current Directions in Psychological Science*. 13(4).

Hooda, M. & Devi, R. (2018). Exploring the role of educational aspiration to enhance the mathematics achievement of secondary school students. *International Journal of Research in Humanities, Arts and Literature*. 6(9).

Hou, Z. & Leung, A. (2011). Vocational aspirations of Chinese high school students and their parents' expectations. *Journal of Vocational Behavior*. 79(2).

Jacob, B., Wilder, T (2010). Educational expectations and attainment. *National Bureau*

Mahler, A., Simmons, C., Frick, P., Steinberg, L. & Cauffman, E. (2017). Aspirations, expectations and delinquency: The moderating effect of impulse control. *J. Youth Adolescence*. (46).

Jofen, T. (2014). Student aspirations as a function of perceived school climate. A *Dissertation. The graduate school of applied and Professional psychology. The state university of New Jersey*.

Kagan, D. (1990). How schools alienate students at risk: A model for examining proximal classroom variables. *Journal of Educational Psychologist*, 25(2).

Kao, G., & Tienda, M. (1998). Educational aspirations of minority youth. *American Journal of Education*, 106.

Kenway, J. & Hickey-Moody, A. (2011). Life chances, lifestyle and everyday aspirational strategies and tactics. *Critical Studies in Education*. 52(2).

Khattab, N. (2015) Students' aspirations, expectations and school achievement: what really matters? *British Educational Research Journal* 41(5).

Khoo, ST. & Ainley, J. (2005). Attitudes, intentions and participation. *Australian Council Of Educational Research*. Report no:41.

Lent, R., Brown, S. & Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice and performance. *Journal of Vocational Behavior*. 45(1).

Linderman A. (2010). Seventh grade student career aspirations and academic achievement. *Counselor Education Master's Thesis*. 67.

- Lindorff, M. (2010). "Ethics, ethical human research and human research ethics committees." *Australian Universities' Review*. 52(1),
- Lochner, L. (2007). Education and crime. University of Western Ontario. 5(8).
- McElroy, M. A. (1980). School sport socialization: A test of differential effects for disadvantaged youth. *Journal of Sport Psychology*. 2.
- McWhirter, E.H., Crothers, M., & Rasheed, S. (2000). The effects of high school career education on social-cognitive variables. *Journal of Counseling Psychology*. 47.
- Mirowsky, J. (2004). Education, social status and health. *Canadian journal of sociology*. 2.
- Moffitt, T. E., Arseneault, L., Belsky, D., Dickson, N., Hancox, R. J., & Harrington, H., et al. (2011). A gradient of childhood selfcontrol predicts health, wealth, and public safety. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 108(7).
- Moos, R. F. (2003). Social contexts: transcending their power and their fragility. *American Journal of Community Psychology*. 31.
- Muller, C. (2001). The role of caring in the teacher-student relationship for at-risk students. *Sociological inquiry*. 71(2).
- Naidoo, L. (2015). Imagination and aspiration: flames of possibility for migrant background high school students and their parents. *Australian Journal of Teacher Education*. 40(3).
- Nielsen, K. (2015). "Fake it' til you make it": Why community college students' aspirations "hold steady". *Sociology of Education*. 1(19).
- Oktan, V. (2012). Psikolojik sağlamlığın gelişiminde bir moderatör olarak umut. *International Journal of Human Sciences*. 9(12). 6-7.
- Oyserman, D., Bybee D., Terry K. and Hart-Johnson T. (2004). Possible selves as roadmaps. *Journal of Research in Personality* 38.
- Öner, U , Eren Gümüş, A . (2000). Kurt Lewin ve Alan Kuramı Lewin'in Çocuk Psikolojisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 33(1).
- Özer, A., Gençtanırım D. & Ergene, T. (2011). Türk lise öğrencilerinde okul terkinin yordanması: Aracı ve etkinleşim değişkenleri ile bir model testi. *Education and Science*, 36(161).
- Öztemel, K. (2012). Kariyer kararsızlığı ve mesleki karar verme öz yetkinlik ve kontrol odağı arasındaki ilişkiler. *GEFAD/GUJGEF*. 32(2).

- Park, A., Philips, M. & Johnson, M. (2004). Young people in Britain: The attitudes and experiences of 12 to 19 year olds. *London: Department for Education and Skill.*
- Parker, S., Stratton, G., Gale, T., Rodd, P. & Sealey, T. (2013). Higher education and student aspirations: A study of the adaptive preferences of year 9 students in Corio, Vistoria. *Centre for Research in Education Futures and Innovation, Deakin University, Melbourne, Australia.*
- Peguero, A. A., & Bracy, N. L. (2015). School order, justice, and education: Climate, discipline practices, and dropping out. *Journal of Research on Adolescence*, 25(3)
- Picou, J. S., & Carter, T. M. (1976). Significant-other influence and aspirations. *Sociology of Education*, 49(1).
- Plank, S. & Jordan, W. (2001). Effects of Information, Guidance, and Actions on Postsecondary Destinations: A Study of Talent Loss. *American Educational Research Journal*, 38(4).
- Polat, S. (2014). Reasons for school dropout in vocational high school. *Educational Research and Reviews*, 9(18).
- Ray, D. (2003). Aspirations, poverty and economic change. *New York. New York University.*
- Roderick, M. R. (2006). Closing the aspirations attainment gap. Implications for high school reform: A commentary from Chicago. *Manpower Demonstration Research Corporation.*
- Rose, J. & Baird, J. (2013). Aspirations and an austerity state: Young people's hopes and goals for the future. *London Review of Education*. 11(2).
- Rosenbaum, J., Miller, S., & Krei, M. (1996). Gatekeeping in an Era of More Open Gates: High School Counselors' Views of Their Influence on Students' College Plans. *American Journal of Education*, 104(4).
- Rothstein, R. (2008). Whose problem is poverty? *Educational Leadership*. 65(7).
- Sauermann, H. (2005). Vocational choice: A decision making perspective. *Journal of Vocational Behavior*. 66.
- Schneider, B. & Stevenson, D. (1999). The ambitious generation: America's teenagers motivated but directionless. New Haven: Yale University Press.
- Sellar, S. & Gale, T. (2011). Mobility, aspiration, voice: a new structure of feeling for student equity in higher education. *Critical Studies in Education*. 52(2).
- Shapka, J., Domene, J. & Keating, D. (2012). Trajectories of educational aspirations through high school and beyond: A gendered phenomenon? *Canadian Journal of Education*. 35(1).

Sherwood R. (1989). A conceptual framework for the study of aspirations. *Research in Rural Education*, 6(2).

Sellar, S. (2013). Equity, markets and the politics of aspiration in Australian higher education. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*. 34(2).

SmithBattle, L. (2007). "I wanna have a good future": Teen mothers' rise in educational aspirations, competing demands, and limited school support. *Youth&Society*. 38.

Stewart, E. B. (2007). Individual and school structural effects on African American high school students' academic achievement. *The High School Journal*.91(2).

St-Hilaire, A. (2002). The social adaptation of children of Mexico immigrants: Educational aspirations beyond junior high school. *Social Science Quarterly*. 83(4).

Stout, J., Asgari, S. & Dasgupta, N. (2011). When do counterstereotypic ingroup members inspire vs. deflate? The effect of successful professional women on women's leadership selfconcept. *Personality and Social Psychology Bulletin*.

Strand, S. & Winston, J. (2008). Educational aspirations in inner city schools. *Educational Studies* 34(4).

Stearns, E. & Glennie E.J. (2006). When and why drop outs leave high school. *Youth&Society*. 38(29).

Suh, S. & Suh, J. (2011). Predictors of categorical at-risk high school drop outs. *Journal of Counseling&Development*. 85(2).

Şimşek, H. (2011). Lise öğrencilerinde okulu bırakma eğilimleri ve nedenleri. *Journal of Educational Sciences Research*, 1(2).

Şimşek H. (2012). Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki lise öğrencilerinin gelecek beklentileri ve gelecek beklentilerini etkileyen faktörler. *Kuramsal eğitim bilim dergisi*. 5(1). 90-109.

Tunç, E. (2011). Okulu terk etmiş ortaöğretim öğrencilerinin benlik algıları ve rehberlik gereksinimlerinin karşılanma düzeyleri. (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Wang, M, Eccles, J. (2011). School context, achievement motivation and academic engagement: A longitudinal study of school engagement using a multidimensional perspective. *Learning and Instruction*. 28.

Yelin, A. (2013). Lise son sınıf öğrencilerinin yükseköğrenime yönelik eğitimsel istekleri ve eğitimsel engel algılarının aile özellikleri, okul özellikleri ve cinsiyet algıları açısından incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi. Mersin üniversitesi*.

Yörük, S., Dikici, A., Uysal, A. (2002) Bilgi toplumu ve Türkiye’de mesleki eğitim. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 12(2)

Yüner, B. & Özdemir, M. (2017). Metaforik Okul Algısı ile Okulu Terk Eğilimi Arasındaki İlişkinin Öğrenci Görüşlerine Göre İncelenmesi. *GEFAD / GUJGEF* 37(3).

Elektronik Kaynaklar

Genicot, G. and Ray, D. (2014). ‘Aspirations and inequality’, Working Paper No. 19976, NBER.

ERG Eğitim izleme raporu 2017-2018. Erişim adresi: www.egitimreformugirisimi.org

Deci, EL. & Ryan, R (1985). Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. *Newyork:Plenum*.

Belfield C. & Levin, H. (2017): The price we pay: Economic and social consequences of inadequate education. Washington DC. The brookings Institution.

Bernard, T., Dercon, S., Orkin, K. & Taffesse, A. (2014). The future in mind: Aspirations and forward-looking behavior in rural Ethiopia. Erişim Adresi: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2514590

Gorard, S., See, B. & Davies, P. (2012). The impact of attitudes and aspirations on educational attainment and participation. (York, Joseph Rowntree Foundation) Erişim Adresi: jrf.org.uk/publications/aspirations-educational-attainment-participation

Horn, L. J. & Chen, X. (1998). Toward Resiliency: At-Risk Students Who Make It to College. US Government Printing Office, Superintendent of Documents, Mail Stop: SSOP, Washington, DC 20402-9328.

Lewin, K. (1951). Field theory in social science. *New York. Harper and Brothers*.

MEB Faaliyet Raporu (2018). Erişim adresi: http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_03/01175437_MillY_EYitim_BakanlYY_2018_YYIY_Ydare_Faaliyet_Raporu_YayYn2.pdf

MEB Norm Kadro Yönetmeliği (2014). Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20146459.pdf>

Payne, J. 2003. *Choice at the end of compulsory schooling: A research review*. Research Report RR414. London: DfES.

Peachey, R. (2016). Careers advice: practical ways of inspiring students and raising aspirations. Erişim adresi: <https://www.tes.com/blog/careers-advice-practical-ways-inspiring-students-and-raising-aspirations>

Pray, K. (2017).Examining what factors affect high school students' aspirations. *Electronic Thesis and Dessertations* 1595.

Strand, S. (2007). Minority ethnic pupils in the longitudinal study of young people in England. The auaniversity of Warwick. Research report. Erişim adresi: <https://core.ac.uk/download/pdf/4157444.pdf>

Uluçay, T., Özpolat, A., İşgör, İ. & Taşkesen, O. (2014). Lise öğrencilerinin gelecek beklentileri üzerine bir araştırma. *E-Journal of New World Sciences Academy*.

World Health Organization (2006). The World health report 2006: Working together for health.

Zill, N. (1995). Adolescent time use, risky behaviors and outcome (Study commissioned by the U.S. Department of Health and Human Services). Washington DC: Public Health Service.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : TÜRK, Asena

Uyruğu : T.C.

Doğum tarihi ve yeri : 11.09.1985 KOCAELİ

Medeni hali : Evli

Telefon : 0 (536) 819 23 95

e-mail : asena2210@gmail.com

Eğitim

<u>Derece</u>	<u>Eğitim Birimi</u>	<u>Mezuniyet tarihi</u>
Lisans	Boğaziçi Üniversitesi/Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü	2008
Lise	Kocaeli Anadolu Lisesi	2003

Yabancı Dil: İngilizce